

DOI: 10.21005/pif.2023.56.C-01

CONTEMPORARY SIGNIFICANCE OF THE SPA PARK BASED ON THE STUDY OF THE RECOGNITION OF THE HEALTH RESORT SPACE (THE CASE OF POŁCZYN-ZDRÓJ, POLAND)

WSPÓŁCZESNE ZNACZENIE PARKU ZDROJOWEGO NA PODSTAWIE BADANIA ROZPOZNAWALNOŚCI PRZESTRZENI UZDROWISKA (PRZYPADEK POŁCZYNA-ZDROJU, POLSKA)

Wojciech Bal

dr hab. inż. arch.

Author's Orcid number: 0000-0003-2964-1840

Magdalena Czałczyńska-Podolska

dr hab. inż. arch.

Author's Orcid number: 0000-0003-3861-0827

West Pomeranian University of Technology in Szczecin, Poland
Faculty of Architecture

ABSTRACT

The aim of the study was to analyze the recognition of the spa area and assess the contemporary significance of the Spa Park in Połczyn-Zdrój. The results indicate the significant socio-spatial importance of the park and the existence of certain threats to its significance. The opportunities to improve its significance and protect the identity were developed. The conclusions can be applied to many historical spa parks.

Key words: cultural heritage, health resort, spa park, sustainable development.

STRESZCZENIE

Celem badań była analiza rozpoznawalności przestrzeni uzdrowiska oraz ocena współczesnego znaczenia Parku Zdrojowego w Połczynie-Zdroju. Wyniki wskazują na istotne znaczenie społeczno-przestrzenne parku oraz istnienie zagrożeń dla jego znaczenia. Opracowano możliwości poprawy znaczenia parku i ochrony tożsamości. Wnioski można odnieść do wielu historycznych parków zdrojowych.

Słowa kluczowe: dziedzictwo kulturowe, park zdrojowy, uzdrowisko, zrównoważony rozwój.

1. INTRODUCTION

1.1. Research issues

With their natural, scenic, cultural, health and therapeutic qualities, spa towns have a distinct character and a unique spiritual atmosphere. Public spas and spa culture are the centerpieces of such towns (Bernat 2020), differentiating them spatially and socially from others. The unique physical, functional, and symbolic features which have developed in spa towns over the years – like spa parks, concert shells, pump rooms, graduation towers, spa houses, promenades, and piers – all lend them a certain character and contribute a particular identity (Bal & Czalczyńska-Podolska 2020). Spa parks, which are a traditional feature of many spa towns, often have significant natural, cultural, and therapeutic value which imbue the towns in which they are located with a particular eminence and status. Careful functional design, spatial composition, and aesthetic planning rendered spa parks of central importance to the life of spa towns at the end of the 19th century and in the early 20th century. The social appeal of spa parks made them highly valued components of public health resorts (Majdecka-Strzeżek 2008). Due to their prestige and therapeutic qualities, spa parks often became the heart of spa towns (Węclawowicz-Bilska 2008).

Today, spa parks do not necessarily enjoy the same spatial and social priority. This is mainly due to the development of mass tourism and the desire of spa towns to attract more middle-class holiday-makers. A further contributing factor has been the simultaneous demise of the popularity of the curative function of spas, which was once dominant and definitive of their character (Bal & Czalczyńska-Podolska 2020). Contemporary recreational preferences, combined with the development of commercial forms of tourism, have negatively affected the public areas of health resorts, including spa parks. A lack of sustainable development planning has resulted in the intensification of other touristic and recreational offerings in spa towns without proper protection of the spa facilities, which, historically, were the foundation of local tourism and the local economy. Consequently, many spa towns are presently struggling with the erosion of their heritage and identity (Fabi et al., 2021). Spa parks are often viewed as a potential catalyst for tourism and economic development (Leniartek 2021). It, therefore, follows that changes and developments, which disturb the original character of a spa area, disrupt its appeal, and negatively affect the local economy. Lack of sustainable development leads to a loss of natural and cultural values. Spa parks are losing their appeal as health destinations and are instead becoming heavily frequented public spaces. It is particularly damaging to over-commercialize spa parks and their surrounding areas, as the restaurants, cafes, pubs and shops that are now often scattered throughout them dilute the values and character of the space (Pawlikowska-Piechotka 2012). Not without significance also is under-exploitation of the therapeutic potential of spa parks. Some now offer only passive forms of therapy in the form of gardens. Deprived of proper care, maintenance, and modernization strategies, these parks deteriorate and lose their spatial and social significance, becoming green areas of little social significance. As a result, spa parks – which used to be the heart of spa towns – may, in the near future, become relics of a bygone era.

Połczyn-Zdrój, a spa town located in north-western Poland in the West Pomeranian Voivodeship, is no exception (Fig. 1). The town, which still has the perceptible atmosphere of a pre-war health resort, is seeking inspiration for its development and ways of increasing its attractiveness as a tourist destination. In recent years, small improvements have been carried out to boost the image and appeal of the Spa Park, such as renovation of alleys and replacement of lighting. However, this can hardly be described as a comprehensive and structured program of rejuvenation. Alongside these relatively minor aesthetic changes, significant investment is being made to promote the town as a tourist destination and make public spaces more attractive, which paradoxically may both dilute the character of the town as a health hub and weaken the leading role of the town's spa park. In the context of planned further development of the town, including its tourist functions, an urgent need exists to reinforce the current spatial and social significance of the spa park and work out the desired parameters of its development. Research is required to both determine the current significance of the park for the public, and identify opportunities to improve its spatial and social significance and protect the identity of the town.

Fig. 1. Location of Połczyn-Zdrój in Poland and Europe.
Source: by authors

Ryc. 1. Lokalizacja Połczyna-Zdroju w Polsce i Europie.
Źródło: autorzy

1.2. Assumptions, purpose and subject of the study

The research presented in this article analyzes the recognition of the spa area and assesses the contemporary significance of the Spa Park in Połczyn-Zdrój in comparison with other facilities in the spa town. Since one of the objectives of the research is to determine the significance of the park compared with other local objects, the geographic scope of the research covers not only the area of the park itself (80 ha), but also the town of Połczyn-Zdrój. In this case, the history and development of the spa constitute the necessary research context (Fig. 2).

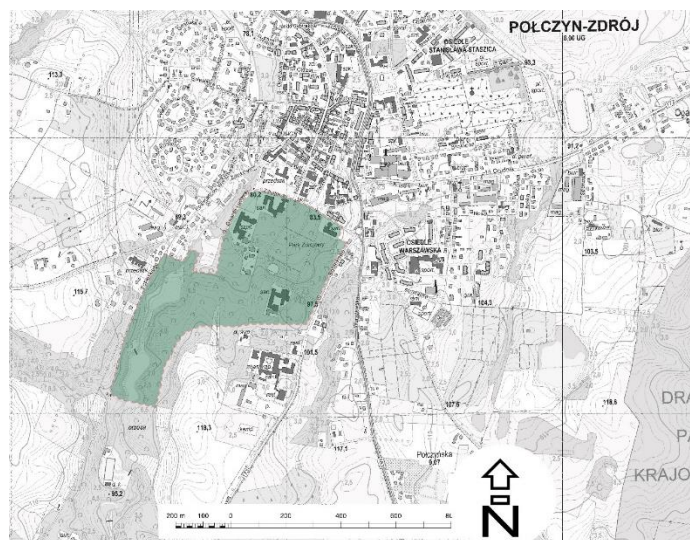

Fig. 2. Location of the Spa Park in Połczyn-Zdrój. Source: by authors

Ryc. 2. Lokalizacja Parku Zdrojowego w Połczynie-Zdroju. Źródło: autorzy

The research was based on the assumption that the contemporary significance and attractiveness of the spa park is influenced by: original features (natural and cultural) resulting from the degree of preservation of historical values, acquired features resulting from current management and maintenance, and the activation of the spa function related to its adoption as a priority in the town's development strategy. Verification of the significance of the park and identification of threats to it is the basis for determining guidelines for strengthening the spatial and social role of the park, its protection and development.

The research aims to:

- identify which objects of the spa space in Połczyn-Zdrój are viewed by residents, visitors and tourists as most characteristic of it;
- verify the significance of the Spa Park relative to other spatial objects;
- assess the attractiveness of the Spa Park to residents, visitors and tourists; and
- identify threats to the significance of the park and opportunities to strengthen the spatial and social role of the park.

2. LITERATURE REVIEW

2.1. Previous research on spa towns

Currently, there are about 1,500 different types of spas in Europe, with the largest number in Germany (350), Italy (300), Spain (128), and France (107). Luxembourg, Italy, and Germany have the highest density of spas (Bernat 2020). In 2021, eleven spa towns in Europe were registered on the UNESCO World Heritage List as part of the joint project 'Great Spa Towns of Europe' (UNESCO 2021). All these cities represent a unique cultural phenomenon that reached its peak in the 19th century, as well as a particular type and form of urban space development. As an object of world cultural heritage (Council of Europe 2010), spa towns have been recognized as phenomena constituting a distinctive element of European identity.

The significant historical, cultural, natural, scenic value of spa towns makes the study of them interesting for various scientific and practical purposes including economics, geography, environmental protection and design, architecture and urban planning, and the medical and health sciences. Existing published works on this subject have mainly dealt with such issues as: development and spatial planning of health resorts (Bal 2009, Cross 2012, Diekmann, et al. 2020, Dryglas 2020, Gilbert 1939, Walton 2012, Węclawowicz-Bilska 1990, Węclawowicz-Bilska 2008), spatial revitalization of health resorts (Bernat 2020, Leniartek 2015, Wiktorowski 2010), development of spa parks (Bernat 2017, Boguszewska 2019, Łakomy 2012, Majdecka-Strzeżek 2008, Meller 2019, Pawlikowska-Piechotka 2012, Słonina & Skomorowska 2018), attractiveness and public perceptions of health resorts (Blau, et al. 2022, Gargała-Polar, et al. 2018, Szromek, et al. 2010, Sztubecka, et al. 2022), and current trends in spa tourism (Dryglas 2020, Gan, et al. 2023, Minghetti & Furlan 2006, Szromek 2021).

Development and spatial management of health resorts receive the most attention in the literature. There are cross-sectional works on spas in Europe (Diekmann, et al. 2020), showing their occurrence in different countries (Gilbert 1939, Słonina & Skomorowska 2018, Pillmayer, et al. 2021, Vassileva 1996), including Poland (Bal 2009, Bal & Czalczynska-Podolska 2020, Dryglas 2020, Węclawowicz-Bilska 1990, Węclawowicz-Bilska 2008).

According to Węclawowicz-Bilska (2008), health spas are urban arrangements whose spatial shape is determined by their function and result from centuries-old traditions aimed at meeting various human health needs. The origins of health resorts can be found in the tradition of traveling for therapeutic purposes and taking therapeutic baths. Previous studies have revealed that the spatial arrangement of health resorts changed in stages over time. This is demonstrated by the evolutionary concepts that have been developed over the years, regardless of the analyzed aspects: spatial (Pencakowska 1978, Węclawowicz-Bilska 1990), economic (Agarwal 2002, Butler 1980, Gilbert 1939), or landscape (Bal & Czalczynska-Podolska 2020). According to Pencakowska (1978), a spa area generally develops in five phases: formation of the spatial arrangement; growth and spontaneous development of the balneological center; deprivation of spas of spatial independence; excessive saturation of spas with non-balneological functions; and restructuring and deglomeration of spas. A similar evolutionary scheme was proposed by Węclawowicz-Bilska (1990), who distinguished six stages in the spatial development of health resorts: enabling the use of healing resources; confirmation of the compositional properties of the spa; extension of the original layout by the addition of medical facilities, guesthouses, and villas; formation of a clear spatial arrangement of the basic spa complex; the existing structure; and establishment of a new spa system. Interestingly, a comparison of the conceptual frameworks of Butler (1980) and Pencakowska (1978) shows that these two researchers,

who devised their models on the basis of observations of completely different areas, developed similar concepts (Szromek 2014). Bal and Czalczyńska-Podolska (2020) identified four stages in the development and transformation of seaside resorts in Poland, taking into account changes in the cultural landscape and architectural features. They also projected a possible fifth stage in the future, depending on the strategy adopted by a given city.

Previous studies of resort towns in addition to the stages of their development have identified the elements that determine their attractiveness. Among them, the resort's layout and green areas, which generally have not only natural but also cultural and historical value, are important. Health resorts in Poland are not spatially independent systems, but are instead generally connected with permanent settlement units of various types and sizes (Węclawowicz-Bilska 2008). Taking into account the therapeutic values and attractiveness of the space for patients, the least favorable are considered to be mixed and absorbed layouts. On the other hand, isolated, coupled, and parallel-coupled systems are the most beneficial systems, ensuring environmental protection and availability of space for patients. The attractiveness of a health resort is influenced not only by its layout and the way it is connected with the urban centre, but also by the shape and compositional and scenic qualities of the public space. In addition, it is essential to preserve the historical elements of the spatial structure in their fullest form and to recreate the components that have not been preserved, as this shapes the image of the town (Gancerz-Żebracka 2012).

The importance of public space and green spaces to the overall assessment of the attractiveness of health resorts is confirmed by studies based on public opinion surveys (Gargała-Polar, Pisarek, Lichołai, and Farajewicz 2018, Karkoszka & Szromek 2014, Szromek 2013, Bernat 2017). According to Szromek (2013) the overall rating of spa attractiveness was most influenced by the rating of care for anthropogenic assets, the rating of the cleanliness of the spa (especially the spa park), and the rating of safety in the spa and its atmosphere. This corresponds with the results of a study by Dorocki and Wantuch-Matla (2021), who analyzed the attractiveness of public spaces of spas during the COVID-19 pandemic, based on photos posted on Instagram and Flickr. They showed an increase in the popularity of green spaces, especially wooded areas, and active forms of recreation.

2.2. The spa park in the light of research

The works on spa parks are not numerous and usually focus on their development (Łukasik 2016, Meller 2019), the characteristics of their assets (Majdecka-Strzeżek 2008, Boguszevska 2019), and the possibility of their revitalization and revalorization (Leniartek 2015, Majdecka-Strzeżek 2012).

Previous studies have shown that the importance of the spa parks to the resort is primarily due to historical values (Łakomy 2012, Majdecka-Strzeżek 2008). Spa parks are an important element of the system of public space and identity of health resorts, which in their characteristic 19th century form survived throughout the 20th century (Pawlikowska-Piechotka 2010). The original 19th century form of development of spa parks corresponded to the then lifestyle and expectations of the upper social strata. Until the beginning of the 20th century, health resorts constituted an elite and hermetic world whose public space and architecture had to meet the expectations of the most demanding customers. The layout of spa towns was modeled on modern palace and park complexes, in which the main building of the resort, often resembling a palace, was surrounded by a vast park (Ruszczyk 2020)

The traditional pattern of the spa park, which was shaped in the 19th century, was based on several basic features, including composition, aesthetics, elements of development, and the relationship with the town and surrounding landscape. Spa parks played the role of a green 'representative' style spa salon and an elite social meeting place. They were established primarily as locations for active and genial leisure pursuits, such as walking and resting, but also to strengthen the image of the spa town (Pawlikowska-Piechotka 2010). Specific objects associated with the curative function, such as spa houses and pump rooms, as well as garden architecture and various plant forms, were located in them (Majdecka-Strzeżek 2008). 19th century buildings related to the curative function, as well as villas and boarding houses situated in the park and its surroundings, drew on the then-popular Swiss style (the so-called Bader Architektur) (Bal 2008). The central point of the park was often a spa house

with subordinate viewing axes and alleys. The composition of the park was usually complex, geometric in the representative part where the main buildings with a curative function were located, and free in more distant parts. The elitist nature of the park layout was emphasized by the composition, aesthetics, and the rich and meticulously developed architectural detail and quality of workmanship. Particularly rich furnishings, such as benches, pergolas, fountains, sculptures, carpets, and flowerbeds, were placed in the representative part of spa parks (Mitkowska & Siewniak 1998). The rich decorative setting corresponded with the variety of plant species cultivated in the parks, often including exotic plants and foliage. The possibility of growing such plants as honey locusts, tulip trees, and rhododendrons resulted from the mild climate, which is generally characteristic of spa towns (Mitkowska & Siewniak 1998). In terms of aesthetics, spa parks were distinguished by careful composition and a certain panache, which were supposed to respond to the expectations and tastes of the then-elites. According to Łakomy (2012), it was the exquisiteness and composition in the landscape scale that distinguished spa parks from other green complexes, city parks, squares, plantations, and botanical gardens. Arrangements of composed greenery in parks were combined with, and complemented by, neighbouring natural areas and more distant landscapes.

Thus, the quintessential spa park has many facets, including style of layout, successive visual transformations, relief, individual spatial elements, tree stand, and species composition. The relationship of spa parks with the spa town, and their function and role within it, are also important (Dyda 2018, Słonina & Skomorowska 2018).

The special role of spa parks in the structure of health resorts also results from their enormous social and spatial importance. The layout of spa towns was modelled on modern palace and park complexes, in which the main building of the resort, often resembling a palace, was surrounded by a vast park (Ruszczyk 2020). Spa parks, with historical, cultural, natural and landscape values and attributes, are a recreational environment for patients, tourists, and permanent residents. They create spaces for social interaction, which significantly affect perceptions of the entire town (Leniartek 2015). Since spa parks have a long history and were often built at the same time as the health resort, they are usually included in the state register of monuments together with the spa buildings. This means that they serve not only the daily recreational needs of patients and residents, but also constitute an important historical symbol of health resorts, often becoming a tourist attraction (Pawlikowska-Piechotka & Piechotka 2014).

It should be noted that previous studies have not verified the contemporary significance of spa parks, but only defined their features or presented a case study (history and transformation of the park). It has been indicated that historically the spa park was the heart of the resort. However, we do not know whether the spa park still functions in this way and how it is perceived. Without knowing its contemporary significance, it is difficult to accurately predict the directions of its development. And without such a forecast, it seems impossible to indicate appropriate efforts for its development.

3. MATERIALS AND METHODS

The research relied on historical and interpretive analysis, which is a method commonly used in the discipline of architecture and urban planning, a field survey of the Spa Park and a public opinion survey on the recognition of Połczyn-Zdrój's spa space (Fig. 3).

The historical-interpretive and field studies were carried out for the Spa Park in Połczyn-Zdrój in the direction of determining the historical and contemporary features of the park and the development of the resort. Desk-based interpretive and historical research included iconology and iconography, interpretation of graphic representations (historical postcards, photographs and maps), and archival searches. Documentation on the Spa Park is limited to records relating to it in the Register of immovable monuments (Ewidencja Parków i Ogródów 1976), which date back to 1976. However, there are publications about Połczyn-Zdrój in the form of tourist guides and maps (Garczyński 1971, Szwichtenberg 1988), and collections of postcards. This documentation was a useful source material for further research into the city's qualities as a spa and the significance of the Spa Park. Fieldwork focused on analyzing the development of the health park and identifying its advantages. The research was carried out using available cartographic documentation of the park.

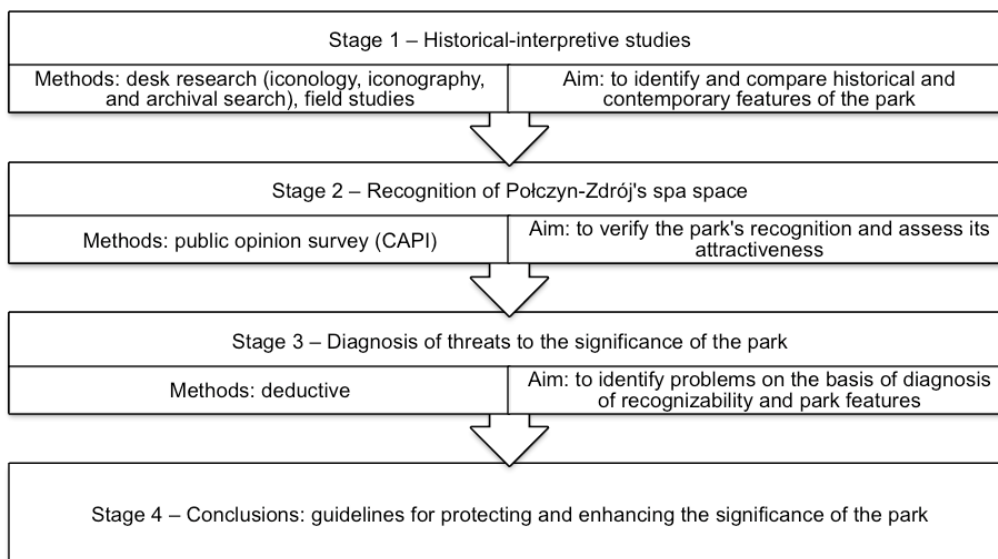

Fig. 3. Research scheme. Source: by authors
Ryc. 3. Schemat badawczy. Źródło: autorzy

The survey on recognition of spaces in the Polczyn-Zdrój health resort was conducted among adult residents of the town between April 15, 2023, and April 18, 2023, as well as among patients and tourists visiting it during the same period. The survey questionnaire was administered using the CAPI (Computer Assisted Personal Interviews) technique; that is, direct questionnaire interviews were carried out using a portable computer, tablet or telephone. All face-to-face interviews were conducted in a public space by qualified interviewers. The questionnaire consisted of 2 parts and included: 3 metric questions, 1 open-ended question, 4 multiple-choice questions.

The target sample size was set at the level of $N=100$, although the final sample size was $N=102$ adults. The sample size is due to the relatively small number of residents (7,335) and visitors (about 1,000 per year). Two categories of people were targeted. The first comprised people who live or work in the town. The second was made up of patients and tourists staying temporarily at the health resort. Sample selection occurred on a quota-purpose basis, and efforts were made to ensure that the two categories of respondents were relatively comparable and equal in size. In the end, the sample included 51 residents of the town or people working there, and 51 people who were temporarily visiting the town for purposes of tourism, recreation, or healing and rehabilitation. When specifying the purpose of their presence in the town, 50% of respondents claimed to live or work in the town, 30.4% were staying at the health resort for touristic or recreational purposes, and 19.6% said their stay was related specifically to curative, rehabilitative, or biologically regenerative needs. Women comprised 57.8% of respondents and men comprised 42.2%. The largest proportion of respondents who were permanent inhabitants or worked in the town were men (58.8%), while women predominated (74.5%) in the tourist and patient category (Tab. 1).

Tab. 1. The structure of the surveyed group, taking into account gender and purpose of stay ($N=102$, in %). Source: by authors

Description of the columns	Total		Residents/working		Spa guests/tourists	
	N	%	N	%	N	%
Sex						
Women	59	57.8%	21	41.2%	38	74.5%
Man	43	42.2%	30	58.8%	13	25.5%
Total	102	100.0%	51	100.0%	51	100.0%

In terms of age distribution, 25 respondents were aged up to 30 years old (24.5%), 50 were aged between 30 and 60 (49.0%), and 27 were over 60 years old (19.6%). Representation of people younger than 30 was greater among residents of the town and people who work in Połczyn-Zdrój, whereas a much higher proportion of people over 60 years of age were tourists and health resort visitors (Tab. 2).

Tab. 2. The structure of the surveyed group, taking into account the gender and age of the surveyed respondents (N=102, in %). Source: by authors

Description of the columns	Total		Residents/working		Spa guests/tourists	
	N	%	N	%	N	%
Age group						
up to 30	25	24.5%	17	33.3%	8	15.7%
30-60	50	49.0%	25	49.0%	25	49.0%
60+	27	26.5%	9	17.6%	18	35.3%
Total	102	100.0%	51	100.0%	51	100.0%

4. RESULTS

4.1. Health resort development

In the town and commune of Połczyn-Zdrój, there are physical markers that testify to the history of the site, from the establishment of the first human settlement through to the medieval construction of the Griffin state, seizure in the 16th century by Brandenburg-Prussia and subsequent strengthening of the Prussian state, 19th century industrialization, the development of the curative function of the town, and political and systemic changes after 1945 when the German Bad Polzin became a Polish city. Each stage in the historical development of the area has been preserved and is reflected in the landscape (Rada Miejska w Połczynie-Zdroju 2019).

The oldest records of Połczyn date back to 1304. The town was apparently given city rights in 1335 when it was granted a town charter under Brandenburg law, and was then administered under Lubeck law from 1515. The town was privately owned until the beginning of the 19th century, belonging to the von Wedel family until 1374, followed by the von Manteuffel, Borcke and Zosenow families. From 1654, it belonged to the von Krockow family. At the time of the town's foundation, there was a square-shaped market square with a centrally located town hall. This was connected by a steep street (still extant today) to the castle, dating from the 13th/14th century, which is situated on a small hill about 100 meters from the former town square (now Liberty Square, pol. Plac Wolności). The town was not surrounded by walls, with only an earth rampart and a palisade. The Czaplina Gate and the Kołobrzaska Gate were erected along the main routes. Outside the town were St George's Church (pol. Kościół św. Jerzego) and the Hospital of the Holy Spirit (pol. Szpital św. Ducha). The church was located centrally in the quarter adjacent to the market square from the east and surrounded by frontage buildings (Rada Miejska w Połczynie-Zdroju 2019).

The castle lost its defensive character, and in the 18th century it gained the appearance of a baroque palace. Built predominantly in the 19th century, the buildings of the town respected the medieval urban layout, which was entered in the register of monuments under No. 491 on 15 May 1965. The oldest buildings in the town are currently the relics of a medieval castle, preserved in its basement (rebuilt several times in the 16th, 17th, 18th and 19th centuries) and the relics of a Gothic church, rebuilt in the 19th century.

Intensive economic development of the town began in the second half of the 17th century. Połczyn-Zdrój became an important centre of beer production, as well as weaving, shoemaking, and tailoring (Szwichtenberg 1988). The discovery in 1688 of a mineral water source in the vicinity of today's Borków also contributed to the development of the town. This discovery is considered to have been the birth of the spa (Szwichtenberg 1988).

Fig. 4. Spa houses in Połczyn-Zdrój: "Marienbad". The postcard. Publisher: unknown, 1905-1910. Source: Połczyn-Zdrój

Ryc. 4. Domy zdrojowe w Połczynie-Zdroju: "Marienbad". Pocztówka. Wydawca: nieznan, 1905-1910. Źródło: Połczyn-Zdrój

Fig. 5. Spa houses in Połczyn-Zdrój: "Kaiserbad". The postcard. Publisher: unknown, 1905-1910. Source: Połczyn-Zdrój

Ryc. 5. Domy zdrojowe w Połczynie-Zdroju: "Kaiserbad". Pocztówka. Wydawca: nieznan, 1905-1910. Źródło: Połczyn-Zdrój

Fig. 6. Spa houses in Połczyn-Zdrój: "Viktoria-bad". The postcard. Publisher: unknown, 1905-1910. Source: Połczyn-Zdrój

Ryc. 6. Domy zdrojowe w Połczynie-Zdroju: "Viktoria-bad". Pocztówka. Wydawca: nieznan, 1905-1910. Źródło: Połczyn-Zdrój

Fig. 7. Spa houses in Połczyn-Zdrój: "Podhale". The postcard. Publisher: unknown, 1905-1910. Source: Połczyn-Zdrój

Ryc. 7. Domy zdrojowe w Połczynie-Zdroju: "Podhale". Pocztówka. Wydawca: nieznan, 1905-1910. Źródło: Połczyn-Zdrój

The spa was developed in the 18th century. The discovery of healing springs became the basis for the establishment of the first sanatorium in Luisenbad (now Borkowo). The successive springs "Diabelskie", "Ptasie", "Olchowe" and "Fryderyka" contributed to the construction of spa houses alongside and was followed, in the long term, by further urban development of the town and its spa function. The discovery of healing springs had a fundamental impact on the image and identity of the town, and Bad Polzin became a fashionable resort over time, not only among Germans, but also among Poles.

In addition to the discovery of springs, the Napoleonic wars were also important for spatial development because the town freed itself from dependence on the nobility and began to be governed by its own laws. After the Town Council was established, the separation of urban and noble estates in 1827 enabled it to make a number of investments. Among other things, the swamps on the south side of the town were drained, and a large spa park with a concert house was established. In the hospital built in the years 1852-55, which is a branch of the Berlin hospital, mud treatments were used for the first time. More spa houses adapted to mud baths were built, including the Johannisbad (Lechia), Marienbad (Irena), and Victoriabad (Poznaniaka) sanatoriums, which have become icons of the town (Fig. 4-7).

The expansion of the health resort towards the south clearly benefitted the town, which, by creating infrastructure favourable for its development, began to profit from the reputation of the spa itself. In the second half of the 19th century, tenement houses for health resort employees and villas for patients and wealthy townspeople were built in the town. Being quite modest and understated, these were initially 'representative' in style. The growing importance of the resort in northern Europe resulted in the construction of a road connecting Połczyn with Szczecin in 1851, followed by a railway line to Berlin in 1903.

Modernist villas were built in the interwar period. The brewery built in 1824, which represents the industrial architecture of that time in a modest modernist form, was also expanded. During World War II, sanatoriums were changed into military hospitals. This time is associated with one of the darkest pages in the history of Połczyn-Zdrój, which is when the Nazi resort Lebensborn operated in the former "Luisenbad" sanatorium (today – the "Borkowo" spa hospital) in the years 1938-1945. Lebensborn was a German institution that officially functioned as a welfare and charity association, and was, in fact, a center where children were 'Germanized'.

After World War II, the functioning of Połczyn as a health resort under Polish management had the effect of limiting further urban development. This had both positive and negative consequences. The town largely managed to avoid prefabricated blocks of flats as former sanatoriums were renovated and put into residential use. However, the lack of industrial opportunities stifled the town's economic development. In 1972, Połczyn officially acquired the status of a spa town (Szwichtenberg 1988).

Currently, the town is developing both a spa and tourist function. The aspirational image of the town-cum-health resort is reflected in the policy of the town's self-governing body, and is specifically reflected in the tourist tagline "Resort with a Soul" in reference to the tradition and achievements of "Bad-Poltzin" from the turn of the 19th and 20th centuries. There is potential for this, because the town has largely retained its pre-war ambiance and many facilities dating back to the health resort's initial establishment have survived to this day. Despite the passage of time and changing political and social conditions, the Spa Park and spa houses have both retained many historic features despite numerous reconstructions and modernizations. The partly restored old town with picturesque 19th-century tenement houses, a shopping and walking promenade, a market square with a fountain, a medieval church, and a fortified castle all lend a unique charm and originality to the town.

With the aim of increasing the town's attractiveness and stimulating tourism, the authorities of Połczyn-Zdrój have made several investments to revitalize and modernize public spaces in recent years. In 2012, thanks to European Union funds obtained by the local government, the castle in Połczyn underwent a thorough renovation. Currently, there is a library, a gallery of regional products, and a permanent exhibition of memorabilia related to the history of Połczyn-Zdrój. The building housing the Cultural Center was also reconstructed to include a concert and conference hall, a cinema, an information point, a gallery, and a cafe. In 2021, the Tysiąclecia Square was updated, with a spatial inscription "Połczyn-Zdrój" and a fountain in the shape of a globe on which Połczyn-Zdrój is marked. Since 2014, Grunwaldzka Street has been decorated every year in the summer months with about 700 umbrellas, which hang over the promenade and create a colorful mosaic. The atmosphere is reinforced by historic tenement houses and retro-style lanterns. The street is adjacent to Wolności Square, which is the center of Połczyn (Bezak 2018, Garczyński, 1971). In 2022, a wall of one of the tenement houses near Wolności Square was decorated with a mural.

The town retains its pre-war character, and the successive renovations of historic tenement houses, villas, and boarding houses provide a great deal of charm. At the same time, new investments demonstrate a commitment to new ideas and thinking about how to shape public spaces in order to increase the attractiveness of the town to tourists (Fig. 8-9).

Fig. 8. Połczyn-Zdrój in the present day: Wolności Square. Source: by authors

Ryc. 8. Dwie ryciny (po 7,5 cm) wstawione w tabelę dla lepszego formatowania. Źródło: autorzy

Fig. 9. Połczyn-Zdrój in the present day: Grunwaldzka Street. Source: by authors

Ryc. 9. Dwie ryciny (po 7,5 cm) wstawione w tabelę dla lepszego formatowania. Źródło: autorzy

4.2. Development of the Spa Park

The Spa Park in Połczyn Zdrój was established by an unknown designer in the years 1836-39 on the drained area of the Wogra River in the south-western part of the town (Fig. 10-12). At that time, a section referred to simply as "French" was created with an area of about 30 hectares. In 1903, the area of the park was enlarged by the addition of the so-called "English" section.

Fig. 10. Development of the health resort and Spa Park: Połczyn-Zdrój in 1911. Source: by authors

Ryc. 10. Rozwój uzdrowiska i Parku Zdrojowego: Połczyn-zdrój w 1911. Źródło: autorzy

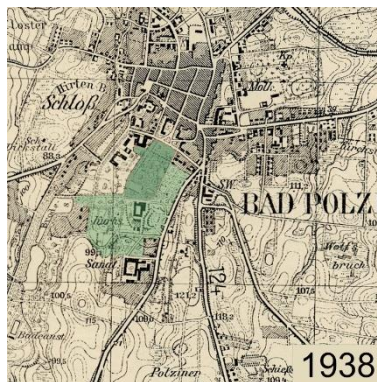

Fig. 11. Development of the health resort and Spa Park: Połczyn-Zdrój in 1938. Source: by authors

Ryc. 11. Rozwój uzdrowiska i Parku Zdrojowego: Połczyn-zdrój w 1938. Źródło: autorzy

Fig. 12. Development of the health resort and Spa Park: Połczyn-Zdrój in 2022. Source: by authors

Ryc. 12. Rozwój uzdrowiska i Parku Zdrojowego: Połczyn-zdrój w 2022. Źródło: autorzy

The older, north-eastern French part of the park was distinguished by one-story layouts in which the influence of Italian eclecticism is visible (Fig. 13-14). On the other hand, the English, south-western part has been designed as a landscape park, with two ponds as an integral element. In addition to its curative and recreational function, the park was to be a kind of green link between the "Borkowa" spa facilities located outside the town and the spa facilities that were built close to its center. The French part of the park has a shape similar to a rectangle, and its composition is based on symmetry. It is a kind of representative garden salon leading to sanatorium facilities. The main elements of the development of this part include carpet flowerbeds the "Joasia" pump room, outdoor chess, a rectangular pool with fountains, and an amphitheater. The English part has a free composition, the main elements of which are two ponds and the meandering Wogra River with picturesque bridges. One of the walking routes connects the health resort with the "Borkowo" sanatorium.

Fig. 13. Spa Park in the past. View of the concert shell. The postcard. Publisher: unknown, 1920-1930. Source: Połczyn-Zdrój

Ryc. 13. Park Zdrojowy dawniej. Widok na muszłę koncertową. Wydawca: nieznany, 1920-1930. Źródło: Połczyn-Zdrój

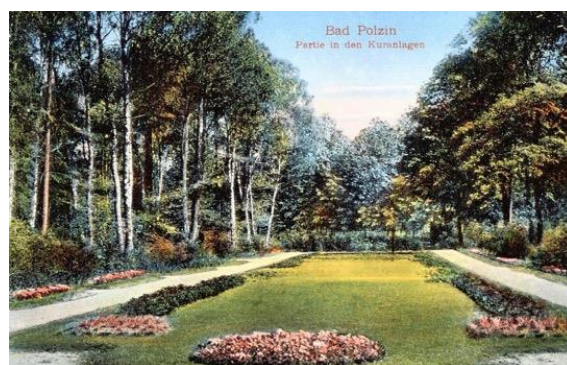

Fig. 14. Spa Park in the past. View of the flowerbeds. The postcard. Publisher: unknown, 1920-1930. Source: Połczyn-Zdrój

Ryc. 14. Park Zdrojowy dawniej. Widok na rabaty kwiatowe. Wydawca: nieznany, 1920-1930. Źródło: Połczyn-Zdrój

Currently, the area of the park exceeds 80 hectares. Against the background of typical town parks, it is distinguished by its large area, rich decorative setting, collection of ornamental plants, and its still visible division into two main parts, French and English (Fig. 15-16).

There are about 7,000 trees aged around 100 years old in the park. Part of the tree coverage consists of exotic trees such as bitternut hickory, eastern black walnut, butternut and Jeffrey pine. The Spa Park, which is a historical establishment of immense natural and cultural value, is clearly an important element of the urban space, whose boundaries and spatial layout have remained almost unchanged since the 19th century. The only element that has undergone serious transformation is the concert shell, which recently received a roof and an auditorium (Ewidencja Parków i Ogrodów 1976).

Fig. 15. Spa Park in Polczyn-Zdrój in the present day: the French part of the park. Source: by authors
Ryc. 15. Park Zdrojowy obecnie: część francuska parku. Źródło: autorzy

Fig. 16. Spa Park in Polczyn-Zdrój in the present day: the English part of the park. Source: by authors
Ryc. 16. Park Zdrojowy obecnie: część angielska parku. Źródło: autorzy

An analysis of the features of the Spa Park indicates that it can be classified as a park of special significance to the city, due to its considerable area, rich and varied vegetation and well-preserved original qualities: composition and development elements. The most important change seems to be in the function of the park. New development elements like playgrounds give the park a more recreational and egalitarian character (Tab. 3). Despite this, the good state of preservation of the park's historical features means that the specificity of the spa park can still be noticed.

Tab. 3. Comparison of features of the Spa Park in Polczyn-Zdrój in the past and today. Source: by authors

Park features	Spa Park in the past	Spa Park nowadays
Area	Initially 30 ha (1836), expanded to 80 ha (1903)	80 ha
Spatial layout	Based on division into 2 parts	Original layout legible, original boundaries mostly preserved
Composition	Two main parts: French – based on symmetry and English – a landscape park with a free composition	Original composition preserved
Main elements of the development	Carpet flowerbeds, "Joasia" pump room, outdoor chess, a rectangular pool with fountains, and an amphitheater, two ponds and the meandering Wogra River with picturesque bridges	Carpet flowerbeds, "Joasia" pump room, outdoor chess, a rectangular pool with fountains, and an amphitheater, two ponds and the meandering Wogra River with picturesque bridges; new elements: the brine graduation tower, pergolas, children's playgrounds
Main function	Curative, leisure, entertainment function	Recreational, leisure, curative function
Tree coverage	Rich and varied, including exotic trees	Well-preserved, many trees over 100 years old
Linkages between the park and the city	Main green area, main public space, link between spa facilities and city center	Still the main green area, a link between the spa facilities and the city center

4.3. Research on recognition of the health resort space

4.3.1. Associations with Połczyn-Zdrój

The first question put to respondents in the survey asked them to identify one aspect or feature which, in their minds, is most strongly associated with the name Połczyn-Zdrój. As the question was open-ended and subjective in nature, respondents could provide any answer. Their responses were then categorized and aggregated.

Respondents mentioned both positive and negative associations. Despite being asked to provide just one feature that came most strongly to mind, many mentioned several associations, all of which were included in the analysis. In total, the respondents identified 119 associations, 78.2% of which were positive and 21.8% of which were negative. The Spa Park clearly dominated in respect of positive associations, with 29.4% of the respondents saying that it was foremost in their minds when thinking of Połczyn-Zdrój. The health resort and sanatorium were also strongly associated with the town, with 15.7% of respondents associating these features strongly with it. Nearly one in every ten respondents (9.8%) mentioned positive feelings such as peace, tranquillity, and relaxation as being associated with the town. The same percentage of respondents associated Połczyn-Zdrój with the Grunwaldzka Street promenade and its installation of umbrellas. Residents and people working in the town also associated it with home, family, friends, acquaintances and work, with 6.9% of respondents noting these factors. The same percentage of respondents (6.9%) mentioned Browar and Połczyńskie beer. Public utility facilities such as restaurants, the cinema, cafes, and a church were mentioned by 4.9% of respondents. The town was also associated with greenery, flowers, forests, beautiful nature and pleasant views (4.9% of all opinions). Lakes and lagoons were cited by 2.9% of respondents (Tab. 4).

Tab. 4. Positive associations with Połczyn-Zdrój (N=102, in %). Source: by authors

Positive associations with Połczyn-Zdrój	N	%
Spa Park	30	29.4%
Health resort, sanatorium	16	15.7%
Umbrellas, promenade, Grunwaldzka street	10	9.8%
Peace, quiet, relaxation	10	9.8%
Brewery, Połczyn beer	7	6.9%
Home, family, friends, acquaintances	7	6.9%
Greenery, flowers, forest, beautiful nature, nice views	5	4.9%
Cafes, restaurants, church, cinema	5	4.9%
Lakes, lagoon	3	2.9%

Some respondents (21.8%) associated Połczyn-Zdrój with negative factors: For example, 8.8% pointed to unkempt streets, neglected tenement houses and buildings, mess and dirt, and outdated facilities. The same percentage of respondents (8.8%) believed that Połczyn-Zdrój does not evoke any feelings or opinions. A small proportion of respondents (2.9%) pointed to the problem of drugs and drunkenness, and the fact that "nothing is happening in the town" (presumably to address these social problems). Single considerations mentioned included problems of access to the town and the paucity of attractions for children and youth to enable them to spend their time productively (Tab. 5).

Tab. 5. Negative associations with Połczyn-Zdrój (N=102, in %). Source: by authors

Negative associations with Połczyn-Zdrój	N	%
No associations/does not associate with anything	9	7.6 %

Unkempt streets, neglected tenement houses, buildings, mess, dirt, outdated facilities	9	7.6%
Nothing happens	3	2.5%
Drugs, public drunkenness	3	2.5%
Brewery, Połczyn beer	7	6.9%
Few opportunities for young people to rest	1	0.8%
Problem with getting to the town	1	0.8%

4.3.2. Postcard from Połczyn-Zdrój

Participants in the study were asked the hypothetical question as to which element, due to its characteristics and recognisability, might most appropriately be included on a postcard of Połczyn-Zdrój. Respondents were provided with a list of 19 objects, places, or events that might be depicted on a postcard. As each respondent could select a maximum of three, the sum of the answers provided is greater than the number of respondents. It is worth noting that choices made were extremely diverse, suggesting that the town of Połczyn-Zdrój has many characteristic or unique objects and places that stand out from other towns or health resorts. No single place or facility was clearly dominant. In fact, as many as eight locations received over 20% of responses (Tab. 6).

Tab. 6. An element that should be on a postcard from Połczyn-Zdrój (N=102, in %). Source: by authors.

An element that should be on a postcard from Połczyn-Zdrój	N	%
Sanatorium buildings, e.g., "Podhale", "Gryf", "Marta", "Irena", "Borkowo"	31	30.4%
The French part of the Spa Park with flowerbeds	30	29.4%
Grunwaldzka Street - promenade with umbrellas	29	28.4%
"Joasia" pump room	28	27.5%
The English part of the Spa Park with ponds	23	22.5%
Market Square - Wolności Square	22	21.6%
Tysiąclecia Square with the inscription "Połczyn Zdrój" and a globe fountain	22	21.6%
The landscape of the Połczyn-Zdrój area – the so-called Połczyn Switzerland	21	20.6%
Knight's castle	19	18.6%
Spa Amphitheatre	18	17.6%
Fountains and fountains jets in the Spa Park	16	15.7%
The Church of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary	15	14.7%
Regional products or services	9	8.8%
Archival photos and engravings of the town	7	6.9%
Eco-mural on the wall of a tenement house	3	2.9%
Pension buildings, e.g., "Hopherówka", Villa Anser	2	2.0%
Old town buildings	2	2.0%
Hotel "Polanin"	1	1.0%
Park restaurant	0	0.0%

The largest proportion of respondents believed that a postcard presenting the town of Połczyn-Zdrój should include sanatorium buildings (e.g., "Podhale", "Gryf", "Marta", "Irena" or "Borkowo"). This answer was selected by 30.4% of the respondents. A similar number of respondents (29.4%) singled

out the French part of Park Zdrojowy, particularly its flowerbeds. According to 28.4% of respondents, a postcard representing Połczyn-Zdrój should include the Grunwaldzka Street promenade with umbrellas. Another feature that respondents believed could effectively promote the town is the "Joasia" pump room, which was selected by 27.5% of respondents. The English part of the Spa Park with ponds was selected by 22.5% of respondents, and 21.6% considered the Market Square/Wolności Square and Tysiąclecia Square with the inscription "Połczyn Zdrój" and a globe fountain to be worthy of gracing a postcard. Another place deemed to be characteristic of the town, which was selected by 20.6% of respondents, was the landscape of Połczyn-Zdrój's surroundings or so-called 'Połczyn Switzerland' (pol. Szwajcaria Połczyńska). Other objects and features mentioned were the knight's castle (18.6%), the Spa Amphitheatre (17.6%), the fountains and fountains jets in the Spa Park (15.7%), and the Church of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary (pol. Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP)(14.7%).

The objects and places that respondents suggested could be placed on a postcard were separated for analytic purposes into two categories: those emanating from residents and people who worked in the town, and those emanating from visitors (patients and tourists) who were staying there at the time of the study (Tab. 7).

Tab. 7. An element that should be on a postcard from Połczyn-Zdrój according to the purpose of stay (N=102, in %). Source: by authors

An element that should be on a postcard from Połczyn-Zdrój	Residents/wor- king		Spa guests/to- urists	
	N	%	N	%
Sanatorium buildings, e.g., "Podhale", "Gryf", "Marta", "Irena", "Borkowo"	13	25.5%	18	35.3%
The French part of the Spa Park with flowerbeds	14	27.5%	16	31.4%
Grunwaldzka Street - promenade with umbrellas	15	29.4%	14	27.5%
"Joasia" pump room	16	31.4%	12	23.5%
The English part of the Spa Park with ponds	10	19.6%	13	25.5%
Market Square - Wolności Square	14	27.5%	8	15.7%
Tysiąclecia Square with the inscription "Połczyn Zdrój" and a globe fountain	9	17.6%	13	25.5%
The landscape of the Połczyn-Zdrój area – the so-called Połczyn Switzerland	10	19.6%	11	21.6%
Knight's castle	9	17.6%	10	19.6%
Spa Amphitheatre	10	19.6%	8	15.7%
Fountains and fountains jets in the Spa Park	5	9.8%	11	21.6%
The Church of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary	7	13.7%	8	15.7%
Regional products or services	5	9.8%	4	7.8%
Archival photos and engravings of the town	3	5.9%	4	7.8%
Eco-mural on the wall of a tenement house	2	3.9%	1	2.0%
Pension buildings, e.g., "Hopherówka", Villa Anser	1	2.0%	1	2.0%
Old town buildings	2	3.9%	0	0.0%
Hotel "Polanin"	1	2.0%	0	0.0%
Park restaurant	0	0.0%	0	0.0%

In the opinion of town residents and people working there, the characteristic elements that might be included on a postcard were, in order of popularity, "Joasia" pump room (31.4%), the Grunwaldzka Street promenade with its umbrellas (29.4%), the French part of the Spa Park with flowerbeds (27.5%), Market Square/Wolności Square (27.5%), sanatorium buildings (25.5%), the English part

of the Spa Park with ponds (19.6%), the landscape of the Połczyn-Zdrój area or so-called Połczyn Switzerland (19.6%), and the Spa Amphitheatre (19.6%). It is noteworthy that four of the eight most frequently selected features are related in some way to the Spa Park.

Tourists and patients staying temporarily in the town ranked sanatorium buildings (35.3%) most highly, followed by the French part of the Spa Park with flowerbeds (31.4%), the Grunwaldzka Street promenade with umbrellas (27.5%), the English part of the Spa Park with ponds (25.5%), Tysiąclecia Square with the inscription "Połczyn Zdrój" and a globe fountain (25.5%), the "Joasia" pump room (23.5%), the landscape of the Połczyn-Zdrój area or so-called 'Połczyn Switzerland' (21.6%), and fountains and fountain jets in the Spa Park (21.6%). Among this category of respondents, as among the previous category, four of the eight most frequently selected elements are concerned in some way with the development of the park, although there was a slight difference in the frequency of selection.

4.3.3. Buildings of Połczyn-Zdrój as symbols of the town

Another component of the study on the recognizability of the spa area of Połczyn-Zdrój involved assessment of individual buildings that are characteristic of the town and might be considered symbolic of it. Each respondent could select three buildings from a list of 15 prominent structures located in Połczyn-Zdrój. As respondents could identify several buildings, the sum of their answers was greater than the number of respondents (N=102). With 43.1% of the respondents selecting it, the "Joasia" Pump Room emerged as the overwhelming favorite 'building-symbol' of the town. The second most popular selection was the brewery in Połczyn-Zdrój, also a unique building, which was chosen by 32.5% of respondents. A quarter of the respondents (25.5%) pointed to the knight's castle, while the "Gryf" Sanatorium and the Spa Amphitheater were both chosen by 19.6% of respondents. Other important buildings that some viewed as 'building-symbols' of the town were the Church of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary (18.6%) and the "Borkowo" sanatorium (17.6%) (Tab. 8).

Tab. 8. Buildings of Połczyn-Zdrój – a symbol of the town (N=102, in %). Source: by authors

A building that can be considered a symbol of Połczyn-Zdrój	N	%
"Josia" pump room	44	43.1%
Brewery	33	32.4%
Knight's castle	26	25.5%
"Griffin" sanatorium,	20	19.6%
Spa Amphitheater	20	19.6%
The Church of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary	19	18.6%
Sanatorium "Borkowo"	18	17.6%
Sanatorium "Marta"	12	11.8%
Pension "Hopeferówka"	8	7.8%
Cultural Center	7	6.9%
Villa Anser	4	3.9%
"Irena" Sanatorium	3	2.9%
Hotel "Polanin"	3	2.9%
Buildings at the market	3	2.9%
"Podhale" Sanatorium	2	2.0%

Opinions about which buildings best symbolize the health resort of Połczyn-Zdrój definitely differed between people who live or work in the town permanently and those who visit it from time to time as

patients, visitors and tourists. Spa patients and tourists more frequently chose facilities related to the spa function. In both groups, however, the most frequently selected building was the "Joasia" pump room (Tab. 9).

Tab. 9. Buildings of Połczyn-Zdrój – a symbol of the town, according to the purpose of stay (N=102, in %). Source: by authors

A building that can be considered a symbol of Połczyn-Zdrój	Residents/working		Spa guests/to- urists	
	N	%	N	%
"Josia" pump room	24	47.1%	20	39.2%
Brewery	24	47.1%	9	17.6%
Knight's castle	16	31.4%	10	19.6%
"Griffin" sanatorium,	14	27.5%	6	11.8%
Spa Amphitheatre	10	19.6%	10	19.6%
The Church of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary	8	15.7%	11	21.6%
Sanatorium "Borkowo"	6	11.8%	12	23.5%
Sanatorium "Marta"	5	9.8%	7	13.7%
Pension "Hopeferówka"	4	7.8%	4	7.8%
Cultural Center	4	7.8%	3	5.9%
Villa Anser	2	3.9%	2	3.9%
"Irena" Sanatorium	1	2.0%	2	3.9%
Hotel "Polanin"	3	5.9%	0	0.0%
Buildings at the market	2	3.9%	1	2.0%
"Podhale" Sanatorium	1	2.0%	1	2.0%

4.3.4. Development elements of Połczyn-Zdrój – a symbol of the town

In addition to the buildings that are the showpiece of Połczyn-Zdrój, the respondents also assessed the spatial installations and features that are, or might become, symbols of Połczyn-Zdrój (Tab. 10).

Tab. 10. Development elements of Połczyn-Zdrój – a symbol of the town (N=102, in %). Source: by authors

An element of development that can be considered a symbol of Połczyn-Zdrój	N	%
Umbrellas installation on the promenade	48	47.1%
Fountains and fountain jets in the Spa Park, for example with a boy sitting on a seal	40	39.2%
Spatial inscription "Połczyn Zdrój"	38	37.3%
Flowerbeds in the French part of the Spa Park	38	37.3%
Market	24	23.5%
Ponds in the English part of the Spa Park	22	21.6%
Globe fountain on Tysiąclecia Square	10	9.8%
Railway water crane on the square at the intersection of Parkowa and Zdrojowa streets	10	9.8%
Graduation tower	9	8.8%
Other	2	2.0%

The respondents were presented with a list of nine such spatial elements located in the vicinity of the spa and were asked to indicate up to three that are most characteristic. The umbrella installation located on the town promenade on Grunwaldzka Street received the highest rating. This installation was considered a symbol of Połczyn-Zdrój by as many as 47.1% of respondents. The following were also highly rated by the respondents: fountains and fountain jets located in the Spa Park (39.2%), the inscription "Połczyn Zdrój" (37.3%), and the flowerbeds in the French part of the Spa Park (37.3%). These four elements of spatial development were considered to be the strongest symbols of the health resort. Large proportions of respondents also singled out the Market (23.5%) and the ponds in the English part of the Spa Park (21.6%)

Opinions about the elements of spatial development that symbolize the health resort or could become its showcase differed slightly between the two categories of respondents. Regardless of their motivation for being in the town, however, the most frequently indicated element among all respondents was the umbrellas installation. The greatest difference in perception concerned the spatial inscription "Połczyn-Zdrój", which was ranked second by residents and only fourth by patients and tourists. In both groups, elements of park development, such as flowerbeds in the French part of the Spa Park or fountains and fountain jets, turned out to be important (Tab. 11).

Tab. 11. Development elements of Połczyn-Zdrój – a symbol of the town Results divided into residents, working in the town and tourists and patients. (N=102, in %). Source: by authors

An element of development that can be considered a symbol of Połczyn-Zdrój	Residents/working		Spa guests/tourists	
	N	%	N	%
Umbrellas installation on the promenade	23	45.1%	25	49.0%
Fountains and fountain jets in the Spa Park, for example with a boy sitting on a seal	15	29.4%	25	49.0%
Spatial inscription "Połczyn Zdrój"	20	39.2%	18	35.3%
Flowerbeds in the French part of the Spa Park	16	31.4%	22	43.1%
Market	13	25.5%	11	21.6%
Ponds in the English part of the Spa Park	12	23.5%	10	19.6%
Globe fountain on Tysiąclecia Square	4	7.8%	6	11.8%
Railway water crane on the square at the intersection of Parkowa and Zdrojowa streets	5	9.8%	5	9.8%
Graduation tower	6	11.8%	3	5.9%
Other	0	0.0%	2	3.9%

4.3.5. Attractiveness of individual places in Połczyn-Zdrój

Residents of Połczyn-Zdrój, people working in the town, and all categories of temporary visitors assessed the attractiveness of the following eight significant places in Połczyn-Zdrój: the French part of the Spa Park with flowerbeds; the English part with ponds; the Old Town; the landscape in the vicinity of Połczyn-Zdrój or so-called 'Połczyn Switzerland'; Market Square/Wolności Square; the Grunwaldzka Street promenade; Borków area and the lagoon on the Wogra River; and Tysiąclecia Square. Their assessment of the attractiveness of these individual places was undertaken using a five-point Likert scale from 1 to 5, where 1 was the lowest rating, and 5 was the highest rating. For purposes of analysis, a ranking was created using the average rating (the higher the average rating, the higher the attractiveness of a given place). At the outset, it should be noted that none of the attractions located in the Połczyn-Zdrój health resort was rated below the average of 2.50, which means that each of the assessed features was deemed to be relatively attractive. Respondents rated the Borków area and the lagoon on the Wogra River the highest, with an average rating of 3.84. The

landscapes in the area around Połczyn-Zdrój, also known as Połczyn Switzerland, were a close second (3.77). Other places that ranked highly in attractiveness were the French part of the Spa Park with parterres of flowers, the Grunwaldzka Street promenade, and the English part of the Spa Park with ponds. The average ratings of these places were 3.66, 3.53 and 3.52, respectively. Other spaces, such as Tysiaclecia Square and the Old Town, did not fare as well, receiving average scores of nearly one point lower than the highest-rated places already mentioned. The average rating of Park Tysiaclecia was 3.00, and the Old Town in Połczyn-Zdrój was rated the lowest with an average score of 2.80.

The aesthetic appeal of these characteristic places in Połczyn-Zdrój varied according to the nature of the respondents' stay in the health resort. People who live or work in the town rated the attractiveness of almost every place lower than people who visit the resort for tourism or health purposes. The former rated as most attractive the French part of the Spa Park with parterres of flowers, and various places outside the town such as Borków and 'Połczyn Switzerland' (pol. Szwajcaria Połczyńska). Among the latter, the attractiveness of the vicinity of Borkowo and the lagoon on the Wogra River were rated most highly. The French part of the Spa Park took only fourth place among this group. 'Połczyn Switzerland' and the English part of the Spa Park were assessed as being more attractive (Tab. 12).

Tab. 12. Attractiveness of individual places in Połczyn-Zdrój. (N=102, in %). Average rating on a scale of 1 to 5, where 1 is the lowest rating and 5 is the highest rating. Results without breakdowns and with breakdowns for residents, those working in the town and tourists and patients. Source: by authors

Attractiveness of individual places in Połczyn-Zdrój	Average of all ratings	Average rating in the group of residents	Average rating in the group of patients and tourists
The vicinity of Borków and the lagoon on the Wogra River	3.84	3.69	4.0
The landscape around Połczyn-Zdrój, the so-called Połczyn Switzerland	3.77	3.69	3.84
The French part of the Spa Park, with parterres of flowers	3.66	3.69	3.63
Grunwaldzka Street - promenade	3.53	3.57	3.49
The English part of the Spa Park, with ponds	3.52	3.33	3.71
Market Square - Wolności Square	3.31	3.18	3.45
Millennium Square	3.0	2.80	3.20
Old Town	2.80	2.65	2.96

4.4. Evaluation of the Spa Park by residents and patients

4.4.1. Evaluation of elements of development of the Spa Park

All respondents were asked to indicate those elements of the development of the Spa Park they liked the most. They were presented with a list of twelve elements located in the area of the Spa Park and asked to select a maximum of three. As several choices were permitted, the sum of responses was greater than the total number of respondents. The "Joasia" pump room at the Spa Park was selected most frequently (42.2%), followed by the waterfall (36.3%) and trees and shrubs in Park Zdrojowy (32.4%). Other facilities that were of interest to visitors to the Spa Park in Połczyn-Zdrój included carpet flowerbeds (27.5%), ponds (26.5%), and field chess (21.6%) (Tab. 13).

Tab. 13. Evaluation of elements of development of the Spa Park. (N=102, in %). Source: by authors

Elements of park development that I like the most	N	%
"Josia" pump room	43	42.2%
Waterfall	37	36.3%
Trees and bushes	33	32.4%

Carpet flowerbed	28	27.5%
Ponds	27	26.5%
Field chess	22	21.6%
Wooden bridges on the river	17	16.7%
Fountains and drinking fountains	16	15.7%
Amphitheater	15	14.7%
Wooden gazebos	12	11.8%
Graduation tower	11	10.8%
Flowerbed – flower calendar	4	3.9%

There was little difference between the perceptions of the two categories of respondents. Residents and people working in Połczyn-Zdrój, as well as visitors and tourists, all most liked the "Joasia" pump room in the park. The most attractive for both groups were also trees and shrubs, a waterfall, and carpet flowerbed (Tab. 14).

Tab. 14. Attractiveness of individual places in Połczyn-Zdrój. (N=102, in %). Average rating on a scale of 1 to 5, where 1 is the lowest rating and 5 is the highest rating. Results without breakdowns and with breakdowns for residents, those working in the town and tourists and patients. Source: by authors

Elements of the development of the Spa Park that you like the most	Residents/working		Spa guests/tourists	
	N	%	N	%
"Josia" pump room	21	41.2%	22	43.1%
Waterfall	21	41.2%	16	31.4%
Trees and bushes	14	27.5%	19	37.3%
Carpet flowerbeds	12	23.5%	16	31.4%
Ponds	18	35.3%	9	17.6%
Field chess	8	15.7%	14	27.5%
Wooden bridges on the river	9	17.6%	8	15.7%
Fountains and drinking fountains	6	11.8%	10	19.6%
Amphitheater	10	19.6%	5	9.8%
Wooden gazebos	4	7.8%	8	15.7%
Graduation tower	8	15.7%	3	5.9%
Flowerbed – flower calendar	2	3.9%	2	3.9%

4.4.2. Evaluation of the features of the Spa Park

Other elements assessed by the respondents were selected features of the Spa Park, such as cleanliness, aesthetics, events and seasonal attractions, safety, comfort, layout, and peace and quiet. Respondents indicated which of the listed aspects they perceived to be very good and did not require any changes, and which they perceived to be poor and needed improvement. The assessment of individual features of the Spa Park made by the respondents was carried out on a scale from *strongly disagree* to *strongly agree*. For analytic purposes, the results are presented here using the average rating. The average rating was created by assigning numerical values (1 to 5) to the range of answers from *strongly disagree* to *strongly agree*. It is worth noting that none of the analyzed features of the Spa Park came close to the maximum rating of 5.00. In fact, none achieved an average score above 4.00. This suggests that each of the examined aspects relating to the functioning of the Spa Park requires some degree of improvement.

Considering terms of the average ratings, it appears that the cleanliness of the Spa Park clearly needs improvement. This feature was rated the lowest, with an average score of 2.81. The events program and seasonal attractions were also rated low, with an average score of 3.05, and could also be improved. Other aspects received more positive ratings and do not require intervention to improve quality. For instance, respondents appreciated the peace and quiet of the Spa Park (3.75) and its comfort (3.62). The layout of the Spa Park was also rated well, with an average score of 3.44.

Assessment of the individual features of the Spa Park varied slightly between the two main categories of respondents. Long-term residents and those working in the town assessed cleanliness (2.84), the events program and seasonal attractions (2.86), and aesthetics (3.18) as most in need of improvement. In contrast, patients and tourists believed that the elements most in need of improvement were cleanliness (2.78), the events program and seasonal attractions (3.24), and safety (3.37) (Tab. 15).

Tab. 15. Evaluation of the features of the Spa Park. Average rating on a scale of 1 to 5, where 1 requires changes and 5 does not require changes. Results without breakdowns and with breakdowns for residents, those working in the town and tourists and patients. Source: by authors

Features of the Spa Park	Average of all ratings	Average rating in the group of residents	Average rating in the group of patients and tourists
Cleanliness	2.81	2.84	2.78
Aesthetics	3.37	3.18	3.57
Events program and seasonal attractions	3.05	2.86	3.24
Security	3.37	3.37	3.37
Comfort	3.62	3.33	3.71
Layout	3.44	3.18	3.71
Peace and quiet	3.75	3.67	3.82

4.4.2. Evaluation of the infrastructure and decorative elements of the Spa Park

The last set of features considered in the survey related to the infrastructure and decorative components of the Spa Park. The following elements were evaluated: street lights, benches, seats, litter bins, flowerbeds, greenery, park gazebos, signage and information, pergolas, and alleys and paths. Using a five-point scale from *strongly disagree* to *strongly agree*, participants in the study were asked to assess which of the individual elements of the park development are very good and do not require any changes. Results are presented here using the average rating, which was devised by assigning the numerical values 1 to 5 to the range of answers. Generally speaking, all of the assessed elements of the Spa Park were rated highly, receiving average scores above 3.00. Greenery in Park Zdrojowy (4.17), alleys and paths (3.98), and flowerbeds (3.96) were rated the highest by the respondents and require little improvement. In contrast, several elements, such as pergolas (3.35), signage and information (3.38), and benches and seats (3.40), could be improved.

Perceptions of the quality of infrastructure and decorations at the Spa Park differed according to the purpose and duration of respondents' presence at the resort. Residents of the town and those working there rated each element of the Spa Park lower. According to them, the following elements need improvement: street lights (3.00), signage and information (3.18), pergolas (3.20), and benches and seats (3.29). People staying in the health resort irregularly or once (tourists and patients) considered the following elements to be in need of repair: pergolas (3.51), benches and seats (3.51), signage and information (3.59), and park gazebos (3.59) (Tab. 16).

Tab. 16. Evaluation of elements of development of the Spa Park. Average rating on a scale of 1 to 5, where 1 requires changes and 5 does not require changes. Results without breakdowns and with breakdowns for residents, those working in the town and tourists and patients. Source: by authors

Elements of the development of the Spa Park	Average of all ratings	Average rating in the group of residents	Average rating in the group of patients and tourists
Greenery	4.17	4.06	4.27
Flowerbeds	3.96	3.78	4.14
Alleys and paths	3.98	3.86	4.10
Waste bins	3.60	3.39	3.80
Street lights	3.54	3.00	3.61
Signage and information	3.38	3.18	3.59
Park gazebos	3.55	3.51	3.59
Pergolas	3.35	3.20	3.51
Benches and seats	3.40	3.29	3.51

4.5. Diagnosis of threats to the significance of the Spa Park

The survey conducted on the recognition of the resort space allows us to identify the most recognizable objects (buildings and development elements) and diagnose the significance of the park compared to other facilities. Among the identified objects are those related to the resort and non-curative (urban) functions, and both historical and contemporary (Tab. 17).

Tab. 17. Diagnosis of the park's recognition in comparison with other objects on the basis of surveys conducted. Source: by authors

Most frequently pointed out objects	Object on a postcard	Building as a symbol	Development element as a symbol
Historical curative objects	Sanatorium buildings, The French part of the Spa Park with flowerbeds, "Joasia" pump room, The English part of the Spa Park with ponds	"Josia" pump room, "Griffin" sanatorium, Spa Amphitheater	Fountains and fountain jets in the Spa Park, Flowerbeds in the French part of the Spa Park
Contemporary curative objects	-	-	-
Historic non-curative (urban) objects	-	Brewery, Knight's castle	Market
Contemporary non-curative (urban) objects	Grunwaldzka Street - promenade with umbrellas	-	Grunwaldzka Street - promenade with umbrellas, Spatial inscription "Połczyn Zdrój"

The objects with a therapeutic function are historical ones and are part of the development of the park. The objects with a non-curative (urban) function are fewer in number, but among them are new objects with a very strong symbolic and image function, promoting the locality as a tourist attraction. Facilities with a contemporary therapeutic function are absent from this list. The few investments that could be included in this category, such as the brine graduation tower in the Spa Park, are not as recognizable and popular. This indicates that in the adopted development strategy of the locality, the Spa Park and the spa function are not adequately protected and highlighted. The tourist function and new facilities, on the other hand, are promoted more.

The attractiveness of the Spa Park compared to other objects and elements is nevertheless high. It is characterized by recognition and considerable attractiveness, despite some underinvestment. The assessment of the park's attractiveness consists of its original features (natural and cultural) resulting

from the degree of preservation of historical values, and acquired features (functional, programmatic and aesthetic) resulting from current management and maintenance. Based on the historical studies and the attractiveness assessment of the public survey, it is reasonable to believe that the original features of the Spa Park are mostly well preserved, and they are the main contributors to its significant social importance. This is influenced by the high rating of historical elements such as flower beds and tree stands, as well as the good state of preservation of the original composition and spatial layout, which are permanently associated with the park's image, its specificity and *genius loci*. Acquired features of the park resulting from current management and maintenance need improvement, especially cleanliness and seasonal attractions (Tab. 18). It should be noted, however, that a greater threat to the park's significance might be the strategy of promoting new non-cure objects as symbols of Połczyn-Zdrój than a certain investment deficiency.

Tab. 18. Diagnosis of the features of the Spa Park based on the results of surveys, field and historical research. Source: by authors

Park features	Description	Evaluation
Composition and style	Legibility of the composition, stylistic coherence	Well preserved (clear composition with division into French and English) parts
Spatial arrangement	Legibility and state of preservation of the original layout, communication and functional links with the city	Well preserved (divided into two parts, original boundaries mostly)
Characteristic historic elements	Fountains and fountain jets in the Spa Park, flowerbeds in the French part of the Spa Park	Well preserved
Vegetation	Biodiversity, valuable tree species	Well preserved
Functionality	Basic equipment, benches, gazebos, lighting, alleys and paths	Requiring improvement especially in terms of signage and information and lighting
Program	Diversification of program offerings, Seasonal attractions	Requiring improvement especially in seasonal attractions and improving consistency of offerings
Aesthetics	Maintenance of greenery and flower beds, form and style of equipment, cleanliness	Requiring improvement in cleanliness

5. DISCUSSION

5.1. The spa space's recognition

In recent years, health resorts have undergone extensive changes to improve their appeal to both patients and cultural tourists (Bernat 2020). Recognizing that renovation and upgrading of facilities can enhance attractiveness and bolster the appeal of health spas, significant investment is being made to improve the quality of public spaces and amenities in health resorts, and, indeed, entire spa towns and communes. Many towns have obtained EU funding to transform their spa and public facilities in the hope of boosting economic development (Wójcikowski 2015).

Połczyn-Zdrój is no exception. Modifications and improvements made to public spaces in the town, and the funds invested for these purposes, are indicative of a clear intention to both preserve the town's value as a health resort and develop it as a tourist destination. The survey conducted as part of this study identifies clear indicators of the necessary development priorities. Połczyn-Zdrój is primarily associated with the spa and its facilities, foremost among which is the Spa Park. Facilities and infrastructure associated with health and healing, such as sanatorium buildings and the French part of the Spa Park, are viewed as key symbols for promoting the town as a premier health resort (e.g., on postcards, leaflets and brochures). The building most frequently selected by respondents as the most effective symbol of Połczyn-Zdrój was the "Joasia" pump room located in the Spa Park. However, it should be noted that the town is also strongly associated with Grunwaldzka Street and the umbrellas located above it, as well as with the Brewery and the Castle, which were also popular as

potential building-symbols of Połczyn-Zdrój, especially among people living and working in the town. Of the noteworthy physical installations and landscape features, the umbrella promenade on Grunwaldzka Street was widely recognized as a symbol of Połczyn-Zdrój. The slightly weaker significance of sanatorium buildings in the minds of respondents, and the visual clash between city-center-forming facilities (e.g., Brewery, Castle, Old Town) and curative facilities, may indicate a need for a coordinated and joint development strategy for the town and the health resort. A synergistic and sustainable strategy adopted jointly by the town and the spa, with common aims and principles, is necessary to successfully shape the image of the town.

The findings on the park's recognition compared to other objects correspond with studies indicating that the growing tourist function could be a threat to resort destinations (Bernat 2020, Dryglas 2020). Some scientists uncritically point to the need for health resorts to evolve into tourist destinations by expanding services beyond spas and health treatment programs and appealing more to other clients. This is deemed to be desirable for economic revitalization of the town (Królak 2021). In European spa destinations (including Germany, Austria, the Czech Republic, Slovakia and Hungary), the traditional concept of spa medicine is increasingly being replaced by so-called wellness, spa, fitness, and beauty services (Dryglas 2020). According to Gonda-Soroczyńska (2012), the model of health resorts based solely on spa treatment does not meet either the EU requirements or the expectations of the contemporary market economy. Spa towns in most European countries have therefore lost their spa character and evolved towards spa centers (Dryglas 2020). Góra (2013) has suggested that Polish health resorts should follow this trend. Unfortunately, such an approach may diminish or even lose entirely the *genius loci* of spa towns. Dryglas (2020) correctly notes that Polish spa tourism differs from that offered as part of wellness tourism in most European countries; it can be considered unique, and this uniqueness should be valued and emphasized. Polish spa towns should instead be part of the *Cittaslow* network, which promotes the development of towns on the basis of local diversity, history, culture, heritage, and tradition, and fosters an image of a quiet pace of life (Presenz, et al. 2015, Semmens & Freeman 2012).

The conclusion to be drawn is that the health resort function of Połczyn-Zdrój should be protected and strengthened, and those facilities and elements related to the curative role of the town, such as the Spa Park and the sanatorium facilities located in it, should be deliberately exhibited and marketed.

Spa parks are of great importance in this context, as they have traditionally played a key spatial and social role in the structure of spa towns. Nowadays, their importance should also not be underestimated because, as Bernat (2017a) notes, spa parks are an element of the landscape with therapeutic properties, which lend distinction to the towns in which they are located. Emphasizing these properties, rather than diluting them, is the surest way of stimulating health tourism and overall development of the economy of a spa town.

5.2. The Spa Park's recognition and attractiveness

The Spa Park in Połczyn-Zdrój has natural, landscape, cultural and historical values that predispose it to play an important spatial and social role. It is the only park in the town, connected in terms of communication and functionality with the urban space, and can serve as the heart of the health resort and the entire town. Its significance in the public consciousness is confirmed by the opinion surveys carried out in this study. Specific elements of the park are often selected as symbolic or postcard-worthy. This indicates that despite current underinvestment in it, the Spa Park is a cultural heritage site whose unique value is recognized by residents, patients, and tourists alike. However, the lack of proper maintenance and equipment translates into relatively low ratings in certain important respects, especially in relation to the needs of the elderly and disabled.

The results received by the two groups of respondents are not diametrically opposed, but it can be noted that the spa function and related objects are more important and better rated by visitors and tourists than residents. This does not seem surprising. For visitors, facilities related to their curative purpose of stay are particularly important. Thus, it is the facilities with a spa function that are more recognizable and attractive to them.

The results obtained indicate that the park has significant socio-spatial significance, while signalling the existence of specific threats to its significance. The identified threats are not due to the obliteration of the park's original features, which are well preserved. More concern is needed for the park's acquired features related to its ongoing maintenance and development.

The findings of this study suggest that apart from greenery, the Spa Park requires a comprehensive and all-encompassing program of improvement. Efforts should be made to modernize and increase the functionality of the park while, at the same time, protecting its natural and cultural value without diluting its essential character. It is particularly important to avoid introducing culturally and functionally foreign elements and devices. A more serious threat to the park's importance, however, appears to be its insufficient inclusion in the town's development strategy and the subordination of the resort function to tourism. This is evidenced by the growing importance of new developments with functions unrelated to the resort function, which may lead in the longer term to a progressive devaluation of the importance of the park and the resort function.

The obtained results of the study are not easy to compare with those of other researchers, as similar studies have not been conducted to date. In part, the results on park evaluation correspond with the results of Szromek (2013) and Dorocki and Wantluch-Matla (2021), who showed that the evaluation of cleanliness (especially of the spa park) and green areas is particularly important in the evaluation of the attractiveness of the spa, which on the one hand confirms the importance of the park, and on the other hand shows that the park's acquired characteristics influence its evaluation. However, the research conducted indicates that the importance of the Spa Park in the public's mind is not only influenced by the assessment of the attractiveness of acquired features, resulting from the current care and management of the park. Original features are also significant. What turns out to be most significant, however, is the park's positioning in comparison with other objects in the public consciousness. This is largely the result of the strategy adopted by the city.

5.3. Guidelines to strengthen the significance of the spa parks

Revitalization is best achieved by focusing on existing material and social resources, and building on the foundation that is already in place to assert its identity based primarily on local context and history (Leniartek 2015). This requires taking into account the unique character of monuments that combine historical, aesthetic and technical features with natural ones. In summary, there is a need for a comprehensive and conscious process of re-evaluating and revitalizing the spa park – a process that modernizes the facilities but also takes due cognizance of, honors, and retains unique historical and cultural character of the park.

However, this is not possible without adopting an appropriate strategy for the development of the entire locality, which should take into account the priority of the park and the spa function. Accordingly, it is recommended that the general (1) and specific (2) guidelines formulated below be adopted:

1. Strengthening the spatial and social role of the spa park requires giving primacy to its landscape and cultural values (original and acquired features). This is of paramount importance to protecting the spirit and identity of the place as a spa town. In addition, further development of tourism on a sustainable basis is required so that the town's strategy and the spa's strategy work together synergistically and harmoniously.
2. More specifically, in order to strengthen the spatial and social role of the Spa Park in Połczyn-Zdrój, it will be necessary to:
 - undertake a historical study to obtain baseline information about the founding and development of the health resort over time;
 - develop a long-term recovery plan for the area as a whole based on a systematic plan for the revitalization of the park, including the completion of a dendrological and compositional inventory, which should be updated on an ongoing basis;
 - perform regular landscape audits, probably every 3 years, to monitor and direct corrections to the flora planting plan, and inform implementation of plans to transform the park area and its buffer zone;

- develop a plan for successive supplementation of both parts of the park with necessary technical and transport infrastructure and small architecture (including garden pavilions, viewing platforms, terrain stairs, fountains etc.), taking into account their specific character and features;
- improve the aesthetics of the sanatorium and natural treatment facilities located within the park and in their immediate surroundings;
- upgrade, by modernizing and rebuilding, the existing amphitheater in the Spa Park as a leading element for integrating the spa community, tourists, and permanent residents of the town;
- book", which would contain all information about ongoing work in the park and its status at any time;
- activate the park's buffer zone in the areas covered by the spa plan by introducing a system of pedestrian and bicycle paths, improving the general accessibility of the space, and creating viewing locations to show off the natural and cultural assets of the health resort.

The above recommendations could potentially be used in the management and development of many historical spa parks, leading to the resilient landscapes. Both the owner of the park (e.g., local government units) and the institution managing the health resort should take joint responsibility for its proper management and revitalization. This requires joint plans and strategies for the development of the town and the park, which, based on the principles of sustainable development, will allow for harmonious and synergistic coexistence of the spa and tourist functions, as well as proper protection of the park, its identity, and its cultural, heritage and economic value to the town and society at large.

6. CONCLUSIONS

The study has explored the most important architectural and landscape features of Połczyn-Zdrój, confirmed the ongoing significance and appeal of the Spa Park in the minds of both local people and tourists, and identified possible avenues for strengthening the contribution of the park to local economic development.

The Spa Park in Połczyn-Zdrój, which historically served as the heart of the health resort, still retains a great deal of spatial and social significance. This is due to its location, its multifold connections with the town, and its historical, cultural, and natural value to residents, those seeking curative facilities, and other tourists. Without proper protection of its character, however, the prominence and appeal of the Spa Park will undoubtedly decline. Lack of judicious attention to its protection will almost certainly lead to the material decline of the park, which will adversely affect the image of the entire town. Diluting the nature and purpose of the Spa Park, which is an integral component of the spa space, would also adversely affect the image and identity of the town.

The study conducted differs from traditional studies of the attractiveness of space. An attempt was made to verify the significance of the park, assuming that it is a resultant of the positioning of the park in comparison with other facilities in the public consciousness, which is related to the strategy adopted by the locality, and the assessment of the attractiveness of the park, resulting from certain features of the park (original and acquired). The approach adopted made it possible not only to see the most visible problems of development, but also more complex ones related to the development strategy of the locality. However, it is advisable to carry out similar comparative studies for different resort destinations and larger groups of respondents in the future. It should be investigated whether in other locations, as in Połczyn-Zdrój, the main problem is underestimation of the significance of the park in the development strategy of the locality, resulting in a lack of proper protection and revaluation of the park. The indicated desirable actions for the Spa Park in Połczyn-Zdrój are aimed at systemic protection and strengthening of its significance. Their largely universal character makes it possible to relate them to other spa parks. However, it should be emphasized that the elaboration of recommendations for enhancing the significance of spa parks in other locations should always be preceded by studies that assess its significance and identify threats.

WSPÓŁCZESNE ZNACZENIE PARKU ZDROJOWEGO NA PODSTAWIE BADANIA ROZPOZNAWALNOŚCI PRZESTRZENI UZDROWISKA (PRZYPADK POŁCZYNA-ZDROJU, POLSKA)

1. WPROWADZENIE

1.1. Problematyka badawcza

Miejscowości uzdrowiskowe posiadają walory przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe, zdrowotne i terapeutyczne, cechują się wyraźną specyfiką i niepowtarzalnym *genius loci*. Ich przestrzeń publiczna stanowi wizytówkę miejscowości oraz element kultury uzdrowiskowej (Bernant 2020), odróżniają ją od przestrzeni innych miast. Wykształcone na przestrzeni lat unikatowe cechy przestrzeni publicznej: fizyczne w postaci charakterystycznych elementów (np. parki zdrojowe, muszle koncertowe, pijalnie, tężnie, domy zdrojowe i sanatoria, promenady i mola) oraz funkcjonalne i symboliczne stanowią elementy identyfikacji tożsamości miejscowości uzdrowiskowych (Bal & Czalczyńska-Podolska 2020). Szczególnego znaczenia przestrzennego i społecznego wśród elementów identyfikacji tożsamości miejscowości uzdrowiskowej możemy upatrywać w posiadających istotne walory przyrodnicze, kulturowe i terapeutyczne parkach zdrojowych. Rozbudowany program funkcjonalny, staranność kompozycji i dopracowanie estetyczne czyniły z tych założeń przestrzenie o znaczeniu kluczowym dla funkcjonowania miejscowości uzdrowiskowych końca XIX i początku XX wieku. Duże znaczenie przestrzenne i społeczne parków zdrojowych czyniło je ważny element systemu przestrzeni publicznej uzdrowisk publicznej (Majdecka-Strzeżak 2008) i skutkowało przyjęciem przez nie funkcji swoistego serca uzdrowiska (Węclawowicz-Bilska 2008).

Dziś parki zdrojowe niekoniecznie cechuje priorytetowe znaczenie przestrzenno-społeczne. Związane jest to przede wszystkim z ewolucją miejscowości uzdrowiskowych przebiegającą w kierunku egalitaryzmu i wypoczynku masowego oraz zacieraniem funkcji uzdrowiskowej, niegdyś dominującej i wyraźnie definiującej charakter miejscowości (Bal & Czalczyńska-Podolska 2020). Współczesna kultura wypoczynku i rozwój komercyjnych form turystyki wpływają negatywnie na przestrzeń publiczną uzdrowisk, w tym parków zdrojowych. Brak zrównoważonego rozwoju miejscowości uzdrowiskowych skutkujący intensyfikacją funkcji turystycznej i wypoczynkowej bez jednoczesnej należytej ochrony wiodących elementów lecznictwa uzdrowiskowego jako dziedzictwa kulturowego, stanowi problem wielu miejscowości kuracyjnych, które zmagają się z problemem utraty i zmiany tożsamości (Fabi, Vettori, Faroldi 2021). Parki zdrojowe nierzadko traktowane są jako potencjalny katalizator przemian gospodarczych (Leniartek 2015), mający prowadzić do aktywizacji turystycznej miejscowości. Wprowadzane w tym celu zmiany w ich zagospodarowaniu zaburzają oryginalny charakter przestrzeni. Brak zrównoważonego rozwoju prowadzi w efekcie do utraty wartości przyrodniczych i kulturowych. Parki tracą swój uzdrowiskowy potencjał i stają się masowo uczęszczanymi przestrzeniami publicznymi. Szczególnie niebezpieczne jest poszerzanie oferty programowej o komercyjne funkcje – rozproszone często po całym parku restauracje, kawiarnie, piwiarnie i handel niszczą walory i charakter przestrzeni (Pawlikowska-Piechocka 2012). Nie bez znaczenia jest też niepełne wykorzystywanie potencjału terapeutycznego parków zdrojowych. Część z nich choć stanowi rodzaj ogrodów terapeutycznych, oferuje wyłącznie bierne formy terapii. Inne, pozbawione należytej opieki i strategii rozwoju, nie poddawane niezbędnym pracom konserwacyjnym, modernizacyjnym lub bieżącej pielęgnacji, niszczą i tracą na znaczeniu przestrzennym i społecznym, stając się mało istotnym w świadomości społecznej terenem zieleni. W efekcie stanowiące dawniej serce uzdrowiska parki mogą stać się w niedalekiej przyszłości jedynie reliktem przeszłości.

Połczyn-Zdrój – miejscowość uzdrowiskowa zlokalizowana w północno-zachodniej Polsce, w województwie zachodniopomorskim nie jest w kontekście omawianych zagadnień wyjątkiem (Ryc. 1). Miasteczko posiadające jeszcze nadal wyczuwalny klimat przedwojennego uzdrowiska poszukuje pomysłów na rozwój i zwiększenie atrakcyjności turystycznej. W ostatnich latach przeprowadzono niewielkie działania mające na celu poprawę wizerunku i atrakcyjności Parku Zdrojowego jak remont alejek czy wymiana oświetlenia, które jednak trudno określić jako kompleksową i świadomą rewaloryzację. Jednocześnie prowadzone są inwestycje mające na celu promowanie miejscowości jako

destynacji turystycznej, mające uatrakcyjnić przestrzeń publiczną, które paradoksalnie mogą zacieśniać zarówno uzdrowski charakter miejscowości jak i osłabiać wiodącą rolę Parku Zdrojowego w przestrzeni uzdrowiska. Planowany dalszy rozwój miejscowości, w tym funkcji turystycznych wskazują na pilną potrzebę weryfikacji aktualnego znaczenia przestrzenno-społecznego parku i wypracowania pożądanych kierunków jego rozwoju.

1.2. Założenia, cel i przedmiot badań

Przedstawione w artykule badania dotyczą oceny rozpoznawalności przestrzeni uzdrowiska i współczesnego znaczenia Parku Zdrojowego w Połczynie-Zdroju w świadomości społecznej na tle innych obiektów znajdujących się w miejscowości uzdrowskiej. Ponieważ jednym z celów badań jest określenie znaczenia parku na tle innych obiektów zakres terytorialny badań obejmuje jednak nie tylko sam obszar parku (80 ha), ale też miejscowość Połczyn-Zdrój. Historia i rozwój uzdrowiska stanowią w tym wypadku niezbędny kontekst badawczy (Ryc. 2).

Badania zostały oparte na założeniu, że na współczesne znaczenie i atrakcyjność parku zdrojowego wpływają: cechy oryginalne (przyrodnicze i kulturowe) wynikające ze stopnia zachowania walorów historycznych, cechy nabyte wynikające z aktualnego zarządzania i pielęgnacji oraz uwzględnienie parku i funkcji uzdrowskiej jako priorytetowych w strategii rozwoju miejscowości. Zweryfikowanie znaczenia parku i zidentyfikowanie zagrożeń dla niej, jest podstawą dla określenia wytycznych dla wzmocnienia roli przestrzenno-społecznej parku, jego ochrony i zagospodarowania.

Badania mają na celu:

- zidentyfikowanie najbardziej istotnych i charakterystycznych dla przestrzeni Połczyna-Zdroju obiektów, mających istotne znaczenie w świadomości społecznej;
- zweryfikowanie znaczenia Parku Zdrojowego na tle innych obiektów;
- ocenienie atrakcyjności Parku Zdrojowego przez mieszkańców oraz kuracjuszy i turystów;
- oraz wskazanie zagrożeń dla znaczenia parku i możliwości wzmocnienia jego roli przestrzenno-społecznej.

2. PRZEGLĄD BADAŃ

2.1. Dotychczasowe badania dotyczące miejscowości uzdrowskich

Aktualnie w Europie istnieje około 1500 różnego rodzaju uzdrowisk, z których najwięcej występuje w Niemczech (350), Włoszech (300), Hiszpanii (128) oraz Francji (107). Największą gęstością uzdrowisk wyróżnia się Luksemburg, Włochy, Niemcy (Bernat 2020). Jedenaście miast uzdrowskich Europy w 2021 roku, zostało wpisanych na listę światowego dziedzictwa UNESCO w ramach wspólnego projektu Wielkie Uzdrawiska Europy (UNESCO 2021). Wszystkie te miasta reprezentują unikalne zjawisko kulturowe, które osiągnęło swój szczyt w XIX wieku, a także szczególny typ i formę zagospodarowania przestrzeni miejskiej. Jako obiekt światowego dziedzictwa kulturowego (Council of Europe 2010), uzdrowiska zostały uznane za zjawiska stanowiące wyrazisty element europejskiej tożsamości.

Znacząca wartość historyczna, kulturowa, przyrodnicza i krajobrazowa uzdrowisk sprawia, że znajdują się one w kręgu zainteresowań różnych dyscyplin naukowych, m.in. ekonomii, geografii, ochrony i kształtowania środowiska, architektury i urbanistyki, oraz nauk medycznych i o zdrowiu. Dotychczas opublikowane prace o tej tematyce poruszały przede wszystkim takie zagadnienia jak: rozwój i zagospodarowanie przestrzenne uzdrowisk (Bal 2009, Cross 2012, Diekmann, et al. 2020, Dryglas 2020, Gilbert 1939, Walton 2012, Węclawowicz-Bilska 1990, Węclawowicz-Bilska 2008), rewitalizacja przestrzeni uzdrowisk (Bernat 2020, Leniartek 2015, Wiktorowski 2010), zagospodarowanie parków zdrojowych (Bernat 2017, Boguszewska 2019, Łakomy 2012, Majdecka-Strzeżek, 2008, Meller 2019, Pawlikowska-Piechołka 2012, Słonina, Skomorowska 2018), atrakcyjność i percepcja przestrzeni uzdrowisk (Blau, et al. 2022; Gargała-Polar, et al. 2018, Szromek, et al., 2010, Sztubecka, et al. 2022), oraz aktualne trendy w turystyce uzdrowskiej (Dryglas 2020, Gan, et al. 2023, Minghetti & Furlan 2006, Szromek 2021).

Najwięcej publikacji powstało w grupie prac dotyczących rozwoju i zagospodarowania przestrzennego uzdrowisk. Znajdują się tu m.in. prace przekrojowe dotyczące historii uzdrowisk w Europie (Diekmann, et al. 2020), pokazujące ich specyfikę i uwarunkowania rozwoju w różnych krajach (Gilbert 1939, Słonina, Skomorowska 2018, Pillmayer, et al. 2021, Vassileva 1996), w tym Polski (Bal 2009, Bal & Czalczyńska-Podolska 2020, Dryglas 2020, Węclawowicz-Bilska 1990, Węclawowicz-Bilska 2008).

Według Węclawowicz-Bilskiej (2008) uzdrowiska są założeniami urbanistycznymi, których kształt przestrzenny, wynikający z funkcji, jest efektem wielowiekowej tradycji kreacji tych układów, ukierunkowanych na realizację różnych potrzeb zdrowotnych człowieka. Genezy powstania uzdrowisk można szukać w tradycji podróżowania w celach leczniczych i korzystania z leczniczych kąpiel. Dotychczasowe badania wykazały, że układ przestrzenny uzdrowisk zmieniał się w czasie etapami. Pokazują to rozwijane przez lata koncepcje ewolucyjne, niezależnie od analizowanych aspektów: przestrzennych (Pencakowska 1978, Węclawowicz-Bilska 1990), ekonomicznych (Agarwal 2002, Butler 1980, 2006, Gilbert 1939), czy krajobrazowych (Bal & Czalczyńska-Podolska 2020). Zgodnie z koncepcją Pencakowskiej (1978) przestrzeń uzdrowiska rozwija się zgodnie ze schematem składającym się z pięciu faz: formowanie się układu przestrzennego, wzrost i spontaniczny rozwój ośrodka balneologicznego, pozbawienie zdrojowisk samodzielności przestrzennej, nadmierne przesylenie zdrojowisk funkcjami pozabalneologicznymi, oraz restrukturalizacja i deglomeracja zdrojowisk. Podobny schemat ewolucji zaproponowała Węclawowicz-Bilska (1990). Co ciekawe porównanie koncepcji Butlera (1972) i Penackowskiej (1978) pokazuje, że badacze opierając się na obserwacjach zupełnie innych obszarów opracowali podobne do siebie koncepcje (Szromek 2014). Natomiast Bal i Czalczyńska-Podolska (2020) zdefiniowali cztery etapy rozwoju kuracyjnych miejscowości nadmorskich w Polsce, biorąc pod uwagę przemiany krajobrazu kulturowego i cechy architektoniczne. Jednocześnie wskazali oni możliwy w przyszłości piąty etap, który będzie zależał od przyjętej przez miejscowość strategii rozwoju.

Dotychczasowe badania dotyczące miejscowości uzdrowiskowych, oprócz etapów ich rozwoju, pozwoliły zidentyfikować elementy decydujące o ich atrakcyjności. Wśród nich ważne są zarówno układ kurortu jak i tereny zielone, które zazwyczaj mają nie tylko wartość przyrodniczą, ale także kulturową i historyczną. Występujące w Polsce uzdrowiska nie są układami samodzielnymi przestrzennie, ale powiązane z jednostkami osadnictwa stałego różnej wielkości. Węclawowicz-Bilska (2008) wyróżnia sześć rodzajów układów przestrzennych: izolowany, sprzężony, sprzężony równoległy, zintegrowany, wchłonięty, przemieszany. Biorąc pod uwagę walory terapeutyczne i atrakcyjność przestrzeni dla kuracjuszy za najmniej korzystne układy uważa się układ przemieszany i wchłonięty. Z kolei układy izolowany, sprzężony i sprzężony równoległy są układami najbardziej korzystnymi, zapewniającymi ochronę środowiska i dostępność przestrzeni dla kuracjuszy. Na atrakcyjność uzdrowiska wpływa jednak nie tylko jego rozplanowanie i sposób powiązania z ośrodkiem miejskim. Istotny jest także sposób kształtowania przestrzeni publicznej, jej walory kompozycyjne i widokowe. Ważne jest też zachowanie w najpełniejszej postaci historycznych elementów struktury przestrzennej oraz odtworzenie niezachowanych komponentów, ponieważ wiąże się to z kształtowaniem wizerunku miasta (Gancarz-Żebracka 2012).

Znaczenie przestrzeni publicznej i terenów zielonych dla ogólnej oceny atrakcyjności uzdrowisk potwierdzają badania opinii publicznej (Gargała-Polar, Pisarek, Lichołai i Farajewicz 2018, Karkoszka i Szromek 2014, Szromek 2013, Bernat 2017). Według Szromka (2013) na ogólną ocenę atrakcyjności uzdrowiska największy wpływ miała ocena dbałości o walory antropogeniczne, ocena czystości uzdrowiska (zwłaszcza parku zdrojowego) oraz ocena bezpieczeństwa w uzdrowisku i jego atmosferze. Koresponduje to z wynikami badania Dorockiego i Wantuch-Matli (2021), którzy analizowali atrakcyjność przestrzeni publicznych uzdrowisk w czasie pandemii COVID-19 na podstawie zdjęć zamieszczonych na Instagramie i Flickr. Wykazali oni wzrost popularności terenów zielonych, zwłaszcza zalesionych, oraz aktywnych form wypoczynku.

2.2. Park zdrojowy w świetle badań

Prace dotyczące parków zdrojowych nie należą do licznych i koncentrują się zwykle na analizie ich rozwoju (Łukasik 2016, Meller 2019), charakterystyce walorów (Boguszewska 2019, Majdecka-

Strzeżek 2008) oraz możliwości ich rewitalizacji i rewaloryzacji (Leniartek 2015, Gancarz-Żebracka 2012, Majdecka-Strzeżek 2012).

Dotychczasowe badania wykazały, że znaczenie parków zdrojowych dla uzdrowiska wynika przede wszystkim z walorów historycznych (Łakomy 2012, Majdecka-Strzeżek 2008, Majdecka-Strzeżek 2012). Parki są ważnym elementem systemu przestrzeni publicznej i elementem tożsamościowym uzdrowisk, który w swej charakterystycznej XIX-wiecznej formie przetrwał również przez cały wiek XX (Pawlikowska-Piechotka 2010). Ich oryginalna XIX – wieczna forma zagospodarowania odpowiadała ówczesnemu stylowi życia i oczekiwaniom wyższych warstw społecznych. Aż do początku XX wieku uzdrowiska stanowiły elitarny i hermetyczny świat, którego przestrzeń publiczna i architektura musiały sprostać oczekiwaniom najbardziej wymagających klientów. W rozplanowaniu miejscowości uzdrowiskowych wzorowano się, więc na nowożytnych założeniach pałacowo-parkowych, w których główna budowla kurortu, często przypominająca pałac była sytuowana w otoczeniu rozległego parku (Ruszczyk 2020).

Tradycyjny wzór parku zdrojowego ukształtowany w XIX wieku opierał się na kilku podstawowych cechach dotyczących kompozycji, estetyki, elementów zagospodarowania oraz relacji z miejscowością i krajobrazem. Parki zdrojowe pełniły rolę zielonego salonu reprezentacyjnego uzdrowiska i elitarnego miejsca spotkań towarzyskich. Zakładano je przede wszystkim z myślą o aktywnym spędzaniu wolnego czasu, spacerach i wypoczynku kuracjuszy, ale także dla wzmocnienia wizerunku miejscowości uzdrowiskowej (Pawlikowska-Piechotka 2012). Lokalizowano w nich specyficzne, związane z funkcją kuracyjną obiekty, jak domy zdrojowe i pijalnie wód oraz obiekty architektury ogrodowej i różnorodne formy roślinne (Majdecka-Strzeżek 2008). XIX-wieczne budynki związane z funkcją kuracyjną oraz wille i pensjonaty lokalizowane w parku i jego otoczeniu nawiązywały do popularnego wówczas stylu szwajcarskiego (tzw. Bäderarchitektur) (Bal 2008). Punktem centralnym parku był często dom zdrojowy z podporządkowanymi mu osiami widokowymi oraz alejami. Kompozycja parku była z reguły złożona, geometryczna w części reprezentacyjnej, w której lokalizowano główne budowle z funkcją kuracyjną, a swobodna w bardziej odległych częściach. Elitarny charakter założenia parkowego podkreślały kompozycja, estetyka, oraz bogaty i drobiazgowo opracowany detal architektoniczny, dbałość o szczegóły i jakość wykonania. Szczególnie bogate wyposażenie tj. ławki, pergole, fontanny, rzeźby, kobierce i rabaty kwiatowe umieszczano w części reprezentacyjnej parków zdrojowych (Mitkowska, Siewniak 1998). Bogata oprawa dekoracyjna korespondowała z różnorodnością sadzonych w parkach gatunków roślin, wśród których często znajdowały się gatunki egzotyczne. Możliwości uprawy takich roślin jak glediczie, tulipanowce czy rododendrony wynikały z łagodnego klimatu, jakim na ogół charakteryzują się miejscowości uzdrowiskowe (Mitkowska, Siewniak 1998). Pod względem estetycznym parki uzdrowiskowe wyróżniała staranność kompozycji, a także pewien rozmach, które miały odpowiadać na oczekiwania i gusta ówczesnych elit. Wg Łakomy (2012) to właśnie reprezentacyjność i kompozycja w skali krajobrazu odróżniały parki uzdrowiskowe od innych zielonych założeń, parków miejskich, skwerów, plant czy ogrodów botanicznych. Układy zieleni komponowanej parków łączono z sąsiadującymi terenami naturalnymi i dalszymi krajobrazami.

Na ostateczny obraz parku składa się wiele czynników, m.in. styl założenia, kolejne przeobrażenia, rzeźba terenu, a także poszczególne elementy przestrzenne, drzewostan, jego skład gatunkowy. Znaczenie ma także relacja parków zdrojowych z miastem, ich funkcja i rola w obrębie całego miasta uzdrowiskowego (Słonina & Skomorowska 2018, Dyda 2018).

Jednak ich szczególna rola w strukturze miejscowości uzdrowiskowych wynika także z ogromnego znaczenia społecznego i przestrzennego. Parki zdrojowe, posiadające walory historyczne, kulturowe, przyrodnicze i krajobrazowe, są środowiskiem rekreacji kuracjuszy, turystów i stałych mieszkańców, a więc przestrzeniami interakcji społecznej o istotnym znaczeniu dla postrzegania całej miejscowości (Leniartek 2015). Ponieważ parki uzdrowiskowe mają długą historię i niejednokrotnie powstały w tym samym czasie co uzdrowisko, zwykle objęte są wraz z budynkami uzdrowiskowymi państwowym rejestrem zabytków. Oznacza to, że służą one nie tylko codziennym potrzebom rekreacyjnym pacjentów i mieszkańców, ale także stanowią ważny dokument historyczny uzdrowiska, stając się często atrakcją turystyczną (Pawlikowska-Piechotka & Piechotka 2014).

Należy podkreślić, że dotychczasowe badania nie weryfikowały współczesnego znaczenia parków zdrojowych, a jedynie definiowały ich cechy lub prezentowały studium przypadku (historię i przemiany parku). Wykazano, że historycznie park zdrojowy stanowił serce uzdrowiska. Jednak, nie wiemy, czy park zdrojowy nadal tak funkcjonuje i jak jest postrzegany. Nie znając jego współczesnego znaczenia, trudno jest trafnie prognozować kierunki jego rozwoju. A bez takiej prognozy, niemożliwe wydaje się wskazanie odpowiednich działań dotyczących jego zagospodarowania.

3. MATERIAŁY I METODY

Badania oparto na analizie historyczno-interpretacyjnej, która jest metodą powszechnie stosowaną w dyscyplinie architektury i urbanistyki, studiach terenowych Parku Zdrojowego oraz badaniu opinii publicznej na temat rozpoznawalności przestrzeni uzdrowskiej Połczyna-Zdroju (Ryc. 3).

Studia historyczno-interpretacyjne i terenowe dla Parku Zdrojowego w Połczynie Zdroju prowadzono w kierunku określenia historycznych i współczesnych cech parku oraz rozwoju uzdrowiska. Badania interpretacyjno-historyczne prowadzone za pomocą metody desk research obejmowały: ikonologię i ikonografię – interpretację przedstawień graficznych (historyczne pocztówki, zdjęcia i mapy) oraz historiografię – badania archiwalne. Materiały źródłowe dotyczące Parku Zdrojowego są ograniczone do dokumentacji znajdującej się w rejestrze zabytków nieruchomości z 1976 roku (Ewidencja Parków i Ogrodów 1976). Istnieją jednak publikacje dotyczące Połczyna-Zdroju w postaci przewodników turystycznych i map (Garczyński 1971, Szwichtenberg 1988) oraz zbiory pocztówek. Stanowiły one przydatny materiał źródłowy do dalszych badań nad walorami uzdrowskimi miasta i znaczeniem Parku Zdrojowego. Badania terenowe koncentrowały się na analizie rozwoju parku zdrojowego i identyfikacji jego walorów. Badania przeprowadzono z wykorzystaniem dostępnej dokumentacji kartograficznej parku.

Badanie dotyczące rozpoznawalności przestrzeni uzdrowiska Połczyna-Zdroju przeprowadzono wśród dorosłych mieszkańców Połczyna-Zdroju oraz kuracjuszy i turystów odwiedzających miasto w okresie od 15.04.2023 roku do 18.04.2023 roku. Badanie z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety zostało przeprowadzone techniką CAPI Computer Assisted Personal Interviews – bezpośrednio wywiady kwestionariuszowe realizowane z wykorzystaniem przenośnego komputera, tabletu lub telefonu. Wywiady bezpośrednio realizowane były przez wykwalifikowanych ankierów. Narzędzie badawcze – kwestionariusz ankiety składał się z 2 części i zawierał: 3 pytania metryczkowe, 1 pytanie otwarte, 4 pytania wielokrotnego wyboru

Docelowa wielkość próby została ustalona na poziomie $N=100$, chociaż ostateczna wielkość próby wyniosła $N=102$ dorosłych. Wielkość próby wynika ze stosunkowo niewielkiej liczby mieszkańców (7 335) i odwiedzających (około 1000 rocznie). Badaniem objęto dwie kategorie osób. Pierwsza składała się z osób mieszkających lub pracujących w mieście. Drugą grupę stanowili pacjenci i turyści przebywający tymczasowo w uzdrowisku. Dobór próby odbywał się na zasadzie kwotowej – starano się, aby obie kategorie respondentów były względnie porównywalne i równe pod względem liczebności. Finalnie badanie przeprowadzono wśród $N=51$ mieszkańców miasta lub osób pracujących w mieście Połczyn-Zdrój oraz $N=51$ osób, których cel pobytu w uzdrowisku miał charakter turystyczny, wypoczynkowy lub kuracyjny, rehabilitacyjny. Uszczegóławiając cel pobytu respondentów, wynika iż 50,0% badanych mieszka w mieście lub w nim pracuje, 30,4% przebywało, w momencie badania w uzdrowisku w charakterze turystycznym lub wypoczynkowym, natomiast dla 19,6% ankietowanych pobyt związany był z celem kuracyjnym, rehabilitacyjnym lub odnową biologiczną. W badaniu brało udział 57,8% kobiet oraz 42,2% mężczyzn. Wśród mieszkańców oraz osób pracujących w mieście Połczyn-Zdrój przeważali mężczyźni (58,8%), natomiast wśród turystów i kuracjuszy wyraźnie dominowały kobiety (74,5%) (Tab. 1).

Na pytania zawarte w kwestionariuszu ankiety odpowiedziało 25 osób w wieku do 30 lat (24,5% ogółu badanych), 50 respondentów w wieku od 30 do 60 lat (49,0% wszystkich badanych) oraz 27 osób w wieku powyżej 60 lat (19,6% spośród wszystkich uczestników badania). W przypadku mieszkańców miasta oraz osób, które pracują w Połczynie-Zdroju większą grupę niż wśród odwiedzających miasto i kuracjuszy stanowiły młodsze osoby do 30 lat. Natomiast wśród turystów i kuracjuszy odnotowano znacznie większy odsetek osób w wieku powyżej 60 lat (Tab. 2).

Tab. 1. Struktura badanej grupy z uwzględnieniem płci oraz celu pobytu (N=102, w%). Źródło: autorzy

Płeć	Ogółem		Mieszkańcy/pracujący		Kuracjusze/Turyści	
	N	%	N	%	N	%
Kobieta	59	57.8%	21	41.2%	38	74.5%
Mężczyzna	43	42.2%	30	58.8%	13	25.5%
Suma	102	100.0%	51	100.0%	51	100.0%

Tab. 2. Struktura badanej grupy z uwzględnieniem płci i wieku badanych respondentów (N=102, w%). Źródło: autorzy

Grupa wiekowa	Ogółem		Mieszkańcy/pracujący		Kuracjusze/Turyści	
	N	%	N	%	N	%
Do 30	25	24.5%	17	33.3%	8	15.7%
30-60	50	49.0%	25	49.0%	25	49.0%
60+	27	26.5%	9	17.6%	18	35.3%
Suma	102	100.0%	51	100.0%	51	100.0%

4. WYNIKI

4.1. Rozwój uzdrowiska

Na terenie Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój zachowały się materialne świadectwa dziejów tych ziem od zakładania pierwszych siedzib ludzkich, poprzez średniowieczną budowę państwa Gryfitów, zagarniętego w XVI wieku przez Brandenburgię – Prusy, umacnianie państwa pruskiego, XIX-wieczną industrializację, rozwój funkcji kuracyjnej oraz zmiany polityczne i ustrojowe po 1945 r., kiedy to niemiecki Bad Polzin stał się polskim miastem. Każdy kolejny etap w historycznym rozwoju tych terenów pozostał utrwalony w krajobrazie (Rada Miejska w Połczynie-Zdroju 2019).

Najstarsze wzmianki o Połczynie pochodzą z 1304 r. Miasto uzyskało prawa miejskie prawdopodobnie w 1335 r. na prawie brandenburskim, od 1515 r. na prawie lubeckim. Do pocz. XIX w. było miastem prywatnym: do 1374 roku należącym do rodu von Wedel, a następnie do rodów von Manteuffel, Borcke i Zosenow, a od 1654 r. do von Krockow. W czasach lokacji w centrum miasta znajdował się kwadratowy rynek z ratuszem zlokalizowanym centralnie skomunikowany stromą uliczką (zachowaną do dziś) z zamkiem z XIII/XIV w. usytuowanym na niewielkim wzniesieniu w odległości około 100 metrów od dawnego rynku miejskiego (obecnie Plac Wolności). Miasto nie było otoczone murami, a jedynie wałem ziemnym i palisadą. Przy głównych szlakach wzniesiono Bramę Czaplinceką i Bramę Kołobrzeską. Za miastem znajdował się kościół św. Jerzego i szpital św. Ducha. Kościół usytuowany był centralnie w kwartale przylegającym do rynku od wschodu i obudowany zabudową pierzejową (Rada Miejska w Połczynie-Zdroju 2019).

Zamek utracił swój obronny charakter, a w XVIII zyskał wygląd barkowego pałacu. Powstała, w przeważającej mierze w XIX wieku, zabudowa uszanowała średniowieczny układ urbanistyczny, który został wpisany do rejestru zabytków pod nr 491 dn. 15 maja 1965 r. Najstarszymi budowlami w mieście są obecnie relikty średniowiecznego zamku, zachowane w jego podziemiach (kilkakrotnie przebudowywany w XVI, XVII, XVIII i XIX w.) oraz relikty gotyckiego kościoła, przebudowanego w XIX w.

W drugiej połowie XVII wieku rozpoczął się intensywny rozwój gospodarczy miasta. Połczyn-Zdrój stał się ważnym ośrodkiem produkcji piwa, a także tkactwa, szewstwa i krawiectwa (Szwichtenberg 1988). Do rozwoju miasta przyczyniło się też odkrycie w 1688 roku źródła wody mineralnej w okolicach dzisiejszego Borkowa. Fakt ten przyjmuje się za narodziny uzdrowiska (Szwichtenberg 1988).

Rozwój uzdrowiska przypadł na wiek XVIII. Okrycie leczniczych źródeł stało się podstawą dla założenia pierwszego sanatorium Luisenbad (obecnie Borkowo). Kolejne źródła „Diabelskie”, „Ptasie”,

„Olchowe” oraz „Fryderyka” przyczyniły się do budowy przy nich domów zdrojowych, a w dalszej perspektywie dalszego rozwoju urbanistycznego miasta i jego funkcji uzdrowiskowej. Odkrycie źródeł leczniczych w sposób zasadniczy wpłynęło na wizerunek i tożsamość miasta – Bad Polzin stał się z czasem modnym kurortem, nie tylko wśród Niemców, ale również wśród Polaków.

Znaczenie dla rozwoju przestrzennego oprócz odkrycia źródeł miały także wojny napoleońskie, ponieważ miasto uwolniło się od zależności od szlachty i zaczęło rządzić się swoimi prawami: powstała Rada Miejska, a rozdział posiadłości miejskich od szlacheckich, dokonany w 1827 r., umożliwił jej podjęcie szeregu inwestycji. Między innymi osuszono bagna po południowej stronie miasta i założono duży park zdrojowy z domem koncertowym. W szpitalu wybudowanym w latach 1852-55, będącym filią szpitala berlińskiego, po raz pierwszy zastosowano kuracje borowinowe. Powstały kolejne domy uzdrowiskowe dostosowane do kąpeli borowinowych – sanatorium Johannisbad (Lechia), Marienbad (Irena) i Victoriabad (Poznaniaka), które stały się swego rodzaju ikoną miejscowości (Ryc. 4-7).

Ekspansja uzdrowiska w kierunku południowym została wykorzystana przez miasto, które tworząc infrastrukturę korzystną dla jego rozwoju zaczęło czerpać profity z renomy samego uzdrowiska. W mieście powstały kamienice czynszowe dla pracowników uzdrowiska oraz wille dla kuracjuszy i bogacących się mieszczan, początkowo dość skromne, w II połowie XIX w reprezentacyjne, nawiązujące do stylów historycznych. Rosnące znaczenie kurortu w północnej Europie spowodowało, że dla dogodniejszego dojazdu zbudowano w roku 1851 drogę łączącą Połczyn ze Szczecinem, a w roku 1903 linię kolejową do Berlina.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego powstały modernistyczne wille. Rozbudowano także wybudowany w 1824 roku browar, który reprezentuje architekturę przemysłową tego czasu o oszczędnej modernistycznej formie. W czasie II wojny światowej sanatoria zmieniono na szpitale wojskowe. Ten czas wiąże się z jedną z najczarniejszych kart historii Połczyna Zdroj, którą jest hitlerowski ośrodek Lebensborn, działający w dawnym sanatorium „Luisenbad” (dziś – szpital uzdrowiskowy „Borkowo”) w latach 1938-1945. Lebensborn była to niemiecka instytucja, która oficjalnie funkcjonowała jako opiekuńczo-charytatywne stowarzyszenie, a w rzeczywistości ośrodek, w którym dokonywano germanizacji dzieci.

Po II wojnie światowej funkcjonowanie Połczyna jako uzdrowiska pod polskim zarządem wpłynęło na ograniczenie rozwoju urbanistycznego. Miało to zarówno pozytywne jak i negatywne strony. Miastu w dużej mierze udało się uniknąć blokowisk z wielkiej płyty. Remontowano i oddawano do użytku dawne sanatoria. Z drugiej strony brak możliwości rozwoju przemysłu, spowolnił rozwój gospodarczy miasta. W 1972 roku miasto oficjalnie uzyskał status miasta uzdrowiskowego (Szwichtenberg 1988).

Aktualnie miasto rozwija zarówno funkcję uzdrowiskową jak i turystyczną. Do wizerunku miasta-uzdrowiska odwołuje się polityka samorządu miasta kreującego produkt turystyczny „Kurort z duszą” w nawiązaniu do tradycji i osiągnięć „Bad-Polzin” z przełomu XIX i XX wieku. Jest ku temu potencjał, ponieważ miasteczko zachowało w dużej mierze przedwojenny klimat, a wiele obiektów z początków rozwoju uzdrowiska przetrwało do dnia dzisiejszego. Mimo upływu lat i zmieniających się uwarunkowań politycznych i społecznych zarówno Park Zdrojowy, jak i domy zdrojowe mimo licznych przebudów i modernizacji zachowały wiele walorów zabytkowych. Wyjątkowego uroku i oryginalności nadaje miastu częściowo odrestaurowana starówka z malowniczymi XIX-wiecznymi kamienicami, deptak handlowo-spacerowy, rynek z fontanną oraz średniowieczny kościół i zamek obronny.

Chcąc podnieść atrakcyjność i zaktywizować turystycznie miasto, władze Połczyna-Zdroju zrealizowały w ostatnich latach kilka inwestycji z zakresu rewitalizacji i modernizacji przestrzeni publicznej. W roku 2012, dzięki pozyskaniu przez samorząd funduszy Unii Europejskich przeszedł gruntowny remont połczyński zamek. Obecnie znajduje się w nim biblioteka, galeria produktów regionalnych oraz stała ekspozycja pamiątek związanych z historią Połczyna-Zdroju. Przebudowano także obiekt w którym mieści się Centrum Kultury z m.in. salą widowiskowo-konferencyjną z funkcją kina, punktem informacyjnym, galerią i kawiarnią. W 2021 roku zmodernizowano Plac 1000-lecia, na którym umieszczony został napis przestrzenny „Połczyn-Zdrój” oraz fontanna w kształcie globusa, na którym zaznaczono Połczyn-Zdrój. Od 2014 roku ulica Grunwaldzka co roku ozdabiana jest w miesiącach letnich około 700 parasolami, które zawieszane nad deptakiem, tworzą barwną mozaikę. Klimat tego

miejsca tworzą zabytkowe kamienice i latarnie w stylu retro. Uliczka przylega do placu Wolności, stanowiącego centrum Połczyna (Bezak 2018, Garczyński 1971). W 2022 roku ściana jednej z kamienic blisko placu Wolności została ozdobiona murałem.

Miasteczko zachowuje przedwojenny charakter, a sukcesywne remonty historycznych kamienic, willi i pensjonatów nadają mu sporo uroku. Jednocześnie nowe inwestycje wskazują na poszukiwania nowych pomysłów na kształtowanie przestrzeni publicznej, aby zwiększyć atrakcyjność turystyczną miejscowości (Ryc. 8-9).

4.2. Rozwój Parku Zdrojowego

Park Zdrojowy w Połczynie-Zdroju założono w latach 1836-39 na osuszonych terenach rzeki Wogry, w południowo-zachodniej części miasta przez nieznanego projektanta (Ryc. 10-12). Utworzono wówczas część zwaną "francuską" o powierzchni ok. 30 ha. W roku 1903 powiększono obszar parku o tzw. część "angielską".

Starszą, północno-wschodnią część francuską parku wyróżniają układy parterowe, w których widoczny jest wpływ eklektyzmu włoskiego. Z kolei część angielska, południowo-zachodnia została zaprojektowana jako park krajobrazowy, którego integralnym elementem są dwa stawy. Poza funkcją kuracyjną i wypoczynkową park miał stanowić rodzaj zielonego łącznika pomiędzy obiektami uzdrowiskowymi „Borkowa” znajdującymi się poza miastem i obiektami uzdrowiskowymi, które powstały blisko jego centrum. Część francuska parku posiada kształt zbliżony do prostokąta, a jej układ kompozycyjny został oparty na symetrii. Stanowi ona rodzaj reprezentacyjnego, ogrodowego salonu, prowadzącego do obiektów sanatoryjnych. Do głównych elementów zagospodarowania tej części należą: dywanowe partery kwiatowe, Pijalnia „Joasia”, szachy terenowe, prostokątny basen z fontannami oraz amfiteatr. Część angielska posiada kompozycję swobodną, której głównym elementem są dwa stawy oraz meandrująca rzeka Wogra z malowniczymi mostkami. Jeden z ciągów spacerowych łączy uzdrowisko z sanatorium „Borkowo”.

Obecnie powierzchnia parku przekracza 80 ha. Na tle typowych parków miejskich wyróżnia go znaczna powierzchnia, bogata oprawa dekoracyjna, kolekcja roślin ozdobnych oraz nadal czytelny podział na dwie zasadnicze części francuską i angielską (Ryc. 15-16).

Na obszarze parku występuje około 7000 drzew w wieku około 100 lat. Część drzewostanu stanowią drzewa egzotyczne takie jak orzesznik gorzki, orzech czarny, orzech szary oraz sosna Jeffrey, a Park Zdrojowy w Połczynie-Zdroju stanowiący założenie historyczne o dużych walorach przyrodniczych i kulturowych jest ważnym elementem przestrzeni miejskiej, którego granice i układ przestrzenny pozostają prawie niezmienione od XIX wieku. Jedynym elementem który uległ poważnym przekształceniom jest muszla koncertowa, która otrzymała zadaszenie i widownię (Ewidencja Parków i Ogrodów 1976).

Analiza cech Parku Zdrojowego wskazuje, że może on być zaliczony do parków o szczególnym znaczeniu dla miasta, ze względu na swoją znaczną powierzchnię, bogatą i zróżnicowaną roślinność oraz dobrze zachowane oryginalne walory: kompozycję i elementy zagospodarowania. Najważniejsza zmiana wydaje się dotyczyć funkcji parku. Nowe elementy zagospodarowania jak place zabaw sprawiają, że park nabiera charakteru bardziej rekreacyjnego i egalitarnego (Tab. 3). Pomimo to dobry stan zachowania historycznych cech parku sprawia, że specyfika historycznego parku zdrojowego jest nadal odczuwalna.

Tab. 3. Porównanie cech Parku Zdrojowego dawniej i współcześnie. Source: Autorzy

Cechy parku	Park Zdrojowy dawniej	Park Zdrojowy współcześnie
Powierzchnia	Początkowo 30 ha (1836), powiększony do 80 ha (1903)	80 ha
Układ przestrzenny	Oparty na podziale na dwie części	Pierwotny układ czytelny, oryginalne granice w większości zachowane

Kompozycja	Dwie części: francuska – oparta na symetrii i angielska – park krajobrazowy z kompozycją swobodną	Oryginalna kompozycja zachowana
Główne elementy zagospodarowania	Dywanowe partery kwiatowe, Pijalnia „Joasia”, szachy terenowe, prostokątny basen z fontannami, amfiteatr, stawy	Dywanowe partery kwiatowe, Pijalnia „Joasia”, szachy terenowe, prostokątny basen z fontannami, amfiteatr, stawy, nowe elementy: tężnia, pergole, place zabaw dla dzieci
Główna funkcja	Kuracyjna, wypoczynkowa, rozrywkowa	Rekreacyjna, wypoczynkowa, kuracyjna
Drzewostan	Bogaty i zróżnicowany, w tym gatunki egzotyczne	Dobrze zachowany, wiele drzew powyżej 100 lat
Powiązania pomiędzy parkiem a miastem	Główny teren zieleni, główna przestrzeń publiczna, łącznik pomiędzy obiektami uzdrowskowymi a centrum miasta	Nadal główny teren zieleni, łącznik pomiędzy obiektami uzdrowskowymi a centrum miasta,

4.3. Badanie dotyczące rozpoznawalności przestrzeni uzdrowiska

4.3.1. Skojarzenia z Połczynem-Zdrojem

Pierwsze pytanie, które zadane zostało respondentom dotyczyło najważniejszego skojarzenia, które jest najsilniej skorelowane z nazwą Połczyn-Zdrój. Uczestnicy badania poproszeni zostali o podanie jednego aspektu, który najbardziej kojarzy się z Połczynem-Zdrojem. Odpowiedzi na to pytanie miały charakter jakościowy, każdy z ankietowanych mógł wskazać dowolną odpowiedź, która następnie zaszeregowana została do szerszych kategorii odpowiedzi.

Pojawiły się skojarzenia zarówno pozytywne jak i negatywne. Pomimo prośby o wymienienie jednej odpowiedzi, respondenci wymieniali kilka skojarzeń, które zostały włączone do analizy. Łącznie badani wymienili 119 skojarzeń. W tym 78,2% pozytywnych oraz 21,8% negatywnych. Wśród pozytywnych skojarzeń zdecydowanie dominują wskazania związane z Parkiem Zdrojowym. Takie odpowiedzi wymieniło 29,4% ankietowanych. Połczyn-Zdrój kojarzy się 15,7% ankietowanym z uzdrowskiem, sanatorium. Blisko co dziesiąty uczestnik badania – 9,8% wymienił pozytywne aspekty dotyczące odczuć takich jak: spokój, cisza i relaks. Taki sam odsetek badanych, uzdrowisko Połczyn-Zdrój najsilniej kojarzy z ulicą Grunwaldzką (deptakiem miejskim) oraz instalacją parasolek, które znajduje się na tej ulicy. Skojarzenia z Połczynem-Zdrojem związane są także (wskazania mieszkańców oraz osoby pracujące w mieście) z domem, rodziną, przyjaciółmi, znajomymi oraz z pracą – 6,9%. Taki sam odsetek badanych – 6,9% wymienił Browar oraz piwo Połczyńskie. 4,9% badanych wymieniło obiekty użyteczności publicznej takie jak: restauracje, kino, kawiarnie oraz kościół. Połczyn-Zdrój kojarzy się także badanym z zielenią, kwiatami, lasem, piękną naturą oraz ładnymi widokami – 4,9% wszystkich opinii. Jeziora oraz zalew wskazało 2,9% respondentów (Tab. 4).

Tab. 4. Pozytywne skojarzenia z Połczynem-Zdrojem (N=102, w%). Źródło: autorzy

Pozytywne skojarzenia z Połczynem-Zdrojem	N	%
Park Zdrojowy	30	29,4%
Uzdrowisko, sanatoria	16	15,7%
Parasolki, deptak, ulica Grunwaldzka	10	9,8%
Spokój, cisza, relaks	10	9,8%
Browar, piwo Połczyńskie	7	6,9%
Dom, rodzina, przyjaciele, znajomi	7	6,9%
Zieleń, kwiaty, las, piękna natura, ładne widoki	5	4,9%
Kawiarnie, restauracje, kościół, kino	5	4,9%
Jeziora, zalew	3	2,9%

Część badanych – 21,8% kojarzy Połczyn-Zdrój z negatywnymi aspektami. 8,8% ankietowanych osób wskazało na zdewastowane ulice, zaniedbane kamienice, domy, bałagan, brud, przestarzałe miasto. Taki sam odsetek respondentów – 8,8% uważa, że Połczyn-Zdrój nie przywołuje żadnych odczuć i opinii. Po 2,9% badanych zwróciło uwagę na problem narkotyków i pijaństwa oraz fakt, iż w „mieście nic się nie dzieje”. Pojedyncze wskazania to problem z dojazdem do miasta oraz mała liczba atrakcji dla dzieci i młodzieży, umożliwiającą produktywnie spędzanie czasu (Tab. 5).

Tab. 5. Negatywne skojarzenia z Połczynem-Zdrojem (N=102, w%). Źródło: Autorzy.

Negatywne skojarzenia z Połczynem-Zdrojem	N	%
Brak skojarzeń/z niczym się nie kojarzy	9	7,6 %
Zdewastowane ulice, zaniedbane kamienice, domy, bałagan, brud, przestarzałe miasto	9	7,6%
Nic się nie dzieje	3	2,5%
Narkotyki, pijaństwo	3	2,5%
Mało możliwości odpoczynku dla młodzieży	1	0,8%
Problem z dojazdem do miasta	1	0,8%
Brak skojarzeń/z niczym się nie kojarzy	9	7,6 %

4.3.2. Pocztówka z Połczyna-Zdroju

Uczestników badania zapytano o to, który element, ze względu na swoją charakterystykę i rozpoznawalność powinien znaleźć się na pocztówce z Połczyna-Zdroju. Ankietowani otrzymali listę 19 obiektów, miejsc lub wydarzeń, które mogłyby zostać uwiecznione na pocztówce. Każda z ankietowanych osób mogła wskazać maksymalnie trzy odpowiedzi, dlatego suma prezentowanych odpowiedzi jest większa niż 100,0%. Warto zauważyć, że struktura odpowiedzi jest bardzo rozproszona, co oznacza, że miasto Połczyn-Zdrój ma wiele charakterystycznych, unikalnych obiektów oraz miejsc wyróżniających na tle innych miast lub uzdrowisk. Nie ma jednego wyraźnie dominującego miejsca lub obiektu, aż 8 lokalizacji uzyskało ponad 20,0% odpowiedzi .

Największa grupa respondentów, uważa że na pocztówce prezentującej miasto Połczyn-Zdrój powinny znaleźć się budynki sanatoryjne np.: „Podhale”, „Gryf”, „Marta”, „Irena”, czy też „Borkowo”. Taką odpowiedź wskazało – 30,4% badanych. Zbliżona grupa badanych – 29,4% wskazała na część francuską Parku Zdrojowego z rabatami kwiatowymi – 29,4%. Zdaniem 28,4% respondentów na pocztówce prezentującej Połczyn-Zdrój powinna zostać umieszczona ulica Grunwaldzka – deptak z parasolkami. Taką opinię wyraziło – 28,4% ankietowanych. Kolejnym elementem promującym Połczyn-Zdrój jest niewątpliwie pijalnia wód „Joasia”, którą wskazało 27,5% badanych. 22,5% badanych wymieniło część angielską Parku Zdrojowego ze stawami. Po 21,6% ankietowanych osób za reprezentacyjne miejsca Połczyna-Zdroju uważa Rynek – Plac Wolności oraz Plac Tysiąclecia z napisem „Połczyn Zdrój” i fontanną globus. Charakterystycznym miejscem, wskazanym przez 20,6% badanych, mogącym zostać wizytówką miasta jest krajobraz okolic Połczyna-Zdroju – tzw. Szwajcaria Połczyńska. W dalszej kolejności respondenci wymienili zamek rycerski – 18,6% wskazań, Amfiteatr Zdrojowy – 17,6%, fontanny i wodotryski w Parku Zdrojowym – 15,7% oraz Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP – 14,7% (Tab. 6).

Tab. 6. Charakterystyczny element który powinien znaleźć się na pocztówce z Połczyna-Zdroju (N=102, w%). Źródło: autorzy.

Charakterystyczny element który powinien znaleźć się na pocztówce z Połczyna-Zdroju	N	%
Budynki sanatoryjne np.: „Podhale”, „Gryf”, „Marta”, „Irena”, „Borkowo”	31	30.4%
Część francuska Parku Zdrojowego z rabatami kwiatowymi	30	29.4%
Ulica Grunwaldzka – deptak z parasolkami	29	28.4%
Pijalnia „Joasia”	28	27.5%

Część angielska Parku Zdrojowego ze stawami	23	22.5%
Rynek – Plac Wolności	22	21.6%
Plac Tysiąclecia z napisem „Połczyn Zdrój” i fontanną globus	22	21.6%
Krajobraz okolic Połczyna-Zdrój – tzw. Szwajcaria Połczyńska	21	20.6%
Zamek rycerski	19	18.6%
Amfiteatr Zdrojowy	18	17.6%
Fontanny i wodotryski w Parku Zdrojowym	16	15.7%
Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP	15	14.7%
Regionalne produkty lub usługi	9	8.8%
Archiwalne zdjęcia i ryciny miasta	7	6.9%
Ekomural na ścianie kamienicy	3	2.9%
Budynki pensjonatowe np.: „Hopherówka”, Villa Anser	2	2.0%
Zabudowa starego miasta	2	2.0%
Hotel „Polanin”	1	1.0%
Restauracja „Parkowa”	0	0.0%

Obiekty oraz miejsca charakterystyczne dla Połczyna-Zdrój, które zdaniem badanych mogłyby zostać umieszczone na pocztówce przedstawiono także z podziałem na dwie grupy ankietowanych osób: mieszkańców Połczyna-Zdrój i pracujących w mieście oraz kuracjuszy i turystów (odwiedzających) przebywających w mieście w momencie badania. Wskazania respondentów z punktu widzenia celu pobytu w Połczynie-Zdrój nieznacznie się różnią. W opinii osób przebywających w mieście regularnie (mieszkańcy i pracujący) najważniejsze elementy które powinny znaleźć się na pocztówce z Połczyna-Zdroju to w kolejności wskazań: Pijalnia „Joasia” – 31,4%, Ulica Grunwaldzka – deptak z parasolkami – 29,4%, Część francuska Parku Zdrojowego z rabatami kwiatowymi – 27,5%, Rynek – Plac Wolności – 27,5%, Budynki sanatoryjne – 25,5%, Część angielska Parku Zdrojowego ze stawami – 19,6%, Krajobraz okolic Połczyna-Zdrój – tzw. Szwajcaria Połczyńska – 19,6%, Amfiteatr Zdrojowy – 19,6%. Oznacza to, że wśród najczęściej wskazywanych 8 elementów aż 4 elementy dotyczą zagospodarowania parku.

Według turystów, odwiedzających miasto, czy też kuracjuszy przebywających w mieście rzadko, nieregularnie lub jednokrotnie najważniejsze elementy, które powinny znaleźć się na pocztówce z Połczyna-Zdroju to w kolejności wskazań: Budynki sanatoryjne (35,3%), Część francuska Parku Zdrojowego z rabatami kwiatowymi – 31,4%, Ulica Grunwaldzka – deptak z parasolkami – 27,5%, Część angielska Parku Zdrojowego ze stawami – 25,5%, Plac Tysiąclecia z napisem „Połczyn Zdrój” i fontanną globus – 25,5%, Pijalnia „Joasia” – 23,5%, Krajobraz okolic Połczyna-Zdrój – tzw. Szwajcaria Połczyńska – 21,6%, Fontanny i wodotryski w Parku Zdrojowym – 21,6%. Zatem w tej grupie podobnie jak w poprzedniej wśród najczęściej wskazywanych 8 elementów 4 dotyczą zagospodarowania parku, jednak różnią się one nieco pod względem oceny i wyboru (Tab. 7).

Tab. 7. Charakterystyczny element który powinien znaleźć się na pocztówce z Połczyna-Zdroju wg celu pobytu (N=102, w%).
Źródło: autorzy.

Charakterystyczny element który powinien znaleźć się na pocztówce z Połczyna-Zdroju	Mieszkańcy / pracujący		Kuracjusze / turyści	
	N	%	N	%
Budynki sanatoryjne np.: „Podhale”, „Gryf”, „Marta”, „Irena”, „Borkowo”	13	25.5%	18	35.3%
Część francuska Parku Zdrojowego z rabatami kwiatowymi	14	27.5%	16	31.4%
Ulica Grunwaldzka – deptak z parasolkami	15	29.4%	14	27.5%

Pijalnia „Joasia”	16	31.4%	12	23.5%
Część angielska Parku Zdrojowego ze stawami	10	19.6%	13	25.5%
Rynek – Plac Wolności	14	27.5%	8	15.7%
Plac Tysiąclecia z napisem „Połczyn Zdrój” i fontanną globus	9	17.6%	13	25.5%
Krajobraz okolic Połczyna-Zdrój – tzw. Szwajcaria Połczyńska	10	19.6%	11	21.6%
Zamek rycerski	9	17.6%	10	19.6%
Amfiteatr Zdrojowy	10	19.6%	8	15.7%
Fontanny i wodotryski w Parku Zdrojowym	5	9.8%	11	21.6%
Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP	7	13.7%	8	15.7%
Regionalne produkty lub usługi	5	9.8%	4	7.8%
Archiwalne zdjęcia i ryciny miasta	3	5.9%	4	7.8%
Ekomural na ścianie kamienicy	2	3.9%	1	2.0%
Budynki pensjonatowe np.: „Hopferówka”, Villa Anser	1	2.0%	1	2.0%
Zabudowa starego miasta	2	3.9%	0	0.0%
Hotel „Polanin”	1	2.0%	0	0.0%
Restauracja „Parkowa”	0	0.0%	0	0.0%

4.3.3. Budynek – symbol Połczyna-Zdroju

Kolejnym elementem badania rozpoznawalności przestrzeni uzdrowiska Połczyn-Zdrój była ocena poszczególnych, charakterystycznych dla miasta budynków, które można uznać za symbol miasta. Każdy z respondentów mógł wskazać 3 budynki znajdujące się na liście 15 wyselekcjonowanych budynków znajdujących się w Połczynie-Zdrój. W związku z możliwością wskazania kilku obiektów, suma prezentowanych odpowiedzi jest większa niż 100,0%. Zdaniem ankietowanych budynkiem – symbolem miasta jest przede wszystkim Pijalnia „Joasia”. Taką odpowiedź wskazało – 43,1% badanych. Unikatowym budynkiem jest także Browar w Połczynie-Zdrój. Według 32,5% ankietowanych to właśnie ten obiekt jest symbolem miasta. Co czwarty respondent – 25,5% wskazał na Zamek rycerski. Taki sam odsetek badanych – 19,6% jako symbol Połczyna-Zdrój wskazał budynki Sanatorium „Gryf” oraz Amfiteatr Zdrojowy. Inne ważne budynki specyficzne dla miasta to również Kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia NMP – 18,6% oraz Sanatorium „Borkowo” – 17,6% odpowiedzi (Tab. 8).

Tab. 8. Budynek – symbol Połczyna-Zdroju (N=102, w%). Źródło: autorzy.

Budynek który może być uważany za symbol Połczyna-Zdroju	N	%
Pijalnia „Joasia”	44	43.1%
Browar	33	32.4%
Zamek rycerski	26	25.5%
Sanatorium „Gryf”,	20	19.6%
Amfiteatr Zdrojowy	20	19.6%
Kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia NMP	19	18.6%
Sanatorium „Borkowo”	18	17.6%
Sanatorium „Marta”	12	11.8%
Pensjonat „Hopferówka”	8	7.8%

Centrum Kultury	7	6.9%
Villa Anser	4	3.9%
Sanatorium „Irena”	3	2.9%
Hotel „Polanin”	3	2.9%
Zabudowa przy rynku	3	2.9%
Sanatorium „Podhale”	2	2.0%

Opinie na temat budynków symbolizujących uzdrowisko Połczyn-Zdrój są zdecydowanie różne w przypadku osób przebywających w mieście stale i regularnie (mieszkańców i pracujących) oraz osób odwiedzających sporadycznie miasto (kuracjuszy, odwiedzających i turystów). Kuracjusze i turyści częściej wskazywali obiekty związane z funkcją uzdrowską. Jednak w obu grupach najczęściej wskazywanym budynkiem była Pijalnia „Joasia” (Tab. 9).

Tab. 9. Budynek – symbol Połczyna-Zdroju wg celu pobytu (N=102, w%). Źródło: autorzy

Budynek który może być uważany za symbol Połczyna-Zdroju	Mieszkańcy / pracujący		Kuracjusze / turyści	
	N	%	N	%
Pijalnia „Joasia”	24	47.1%	20	39.2%
Browar	24	47.1%	9	17.6%
Zamek rycerski	16	31.4%	10	19.6%
Sanatorium „Gryf”	14	27.5%	6	11.8%
Amfiteatr Zdrojowy	10	19.6%	10	19.6%
Kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia NMP	8	15.7%	11	21.6%
Sanatorium „Borkowo”	6	11.8%	12	23.5%
Sanatorium „Marta”	5	9.8%	7	13.7%
Pensjonat „Hopferówka”	4	7.8%	4	7.8%
Centrum Kultury	4	7.8%	3	5.9%
Villa Anser	2	3.9%	2	3.9%
Sanatorium „Irena”	1	2.0%	2	3.9%
Hotel „Polanin”	3	5.9%	0	0.0%
Zabudowa przy rynku	2	3.9%	1	2.0%
Sanatorium „Podhale”	1	2.0%	1	2.0%

4.3.4. Budynek – symbol Połczyna-Zdroju

Poza budynkami, będącymi wizytówką uzdrowiska Połczyn-Zdrój ankietowani oceniali także elementy zagospodarowania przestrzennego, które są lub mogą zostać symbolami Połczyna-Zdrój (Tab. 10).

Tab. 10. Elementy zagospodarowania – symbol Połczyna-Zdroju (N=102, w%). Źródło: autorzy.

Element zagospodarowania który może być uważany za symbol Połczyna-Zdroju	N	%
Instalacja Parasolki na deptaku	48	47.1%
Fontanny i wodotryski w Parku Zdrojowym np. z chłopcem siedzącym na foce	40	39.2%
Napis przestrzenny „Połczyn Zdrój”	38	37.3%

Rabaty kwiatowe w części francuskiej Parku Zdrojowego	38	37.3%
Rynek	24	23.5%
Stawy w części angielskiej Parku Zdrojowego	22	21.6%
Fontanna globus na Placu Tysiąclecia	10	9.8%
Kolejowy żuraw wodny na skwerze u zbiegu ulic Parkowej i Zdrojowej	10	9.8%
Tężnia solankowa	9	8.8%
Inny	2	2.0%

Respondentom przedstawiono listę 9 elementów przestrzennych znajdujących się na terenie uzdrowiska, z prośbą o wskazanie maksymalnie 3 najbardziej charakterystycznych elementów zagospodarowania. Spośród przestrzennych elementów zagospodarowania, najwyżej oceniono instalację Parasolki znajdującą się na miejskim deptaku na ulicy Grunwaldzkiej. Tę instalację, za symbol Połczyń-Zdrój uznało aż 47,1% ankietowanych. Bardzo wysoko respondenci ocenili także: fontanny i wodotryski znajdujące się w Parku Zdrojowym np. z chłopcem siedzącym na foce – 39,2% wskazań, napis przestrzenny „Połczyn Zdrój” – 37,3% oraz rabaty kwiatowe znajdujące się w części francuskiej Parku Zdrojowego – także 37,3% odpowiedzi. Wymienione cztery elementy zagospodarowania przestrzennego są w największym stopniu uznawane za symbole uzdrowiska. Liczna grupa badanych – 23,5% wskazała na Rynek. 21,6% respondentów za symbol miasta uznała stawy w części angielskiej Parku Zdrojowego.

Opinie na temat elementów zagospodarowania przestrzeni w Połczynie-Zdrój symbolizujących uzdrowisko lub mogących stać się jego wizytówką, różnią się nieco w zależności od celu pobytu respondentów w mieście. Jednak w obu grupach najczęściej wskazywanym elementem była instalacja Parasolki. Największa różnica w postrzeganiu dotyczy napisu przestrzennego „Połczyn-Zdrój”, który dla mieszkańców znalazł się na drugim miejscu, a dla kuracjuszy i turystów dopiero na czwartym miejscu. W obu grupach wśród innych wskazywanych elementów istotne okazały się elementy zagospodarowania parku jak rabaty kwiatowe w części francuskiej Parku Zdrojowego czy Fontanny i wodotryski (Tab. 11).

Tab. 11. Elementy zagospodarowania – symbol Połczyń-Zdrój. Wyniki z podziałem na mieszkańców, pracujących w mieście oraz turystów i kuracjuszy. (N=102, w%). Źródło: autorzy.

Element zagospodarowania który może być uważany za symbol Połczyń-Zdroju	Mieszkańcy / pracujący		Kuracjusze / turyści	
	N	%	N	%
Instalacja Parasolki na deptaku	23	45.1%	25	49.0%
Fontanny i wodotryski w Parku Zdrojowym np. z chłopcem siedzącym na foce	15	29.4%	25	49.0%
Napis przestrzenny „Połczyn Zdrój”	20	39.2%	18	35.3%
Rabaty kwiatowe w części francuskiej Parku Zdrojowego	16	31.4%	22	43.1%
Rynek	13	25.5%	11	21.6%
Stawy w części angielskiej Parku Zdrojowego	12	23.5%	10	19.6%
Fontanna globus na Placu Tysiąclecia	4	7.8%	6	11.8%
Kolejowy żuraw wodny na skwerze u zbiegu ulic Parkowej i Zdrojowej	5	9.8%	5	9.8%
Tężnia solankowa	6	11.8%	3	5.9%
Inny	0	0.0%	2	3.9%

4.3.5. Atrakcyjność poszczególnych miejsc w Połczynie-Zdrój

Mieszkańcy Połczyna-Zdrój, osoby pracujące w mieście oraz turyści, osoby odwiedzające miasto i kuracjusze uczestniczący w badaniu dokonali oceny atrakcyjności 8 istotnych miejsc znajdujących się w Połczynie-Zdrój. Respondenci oceniali takie miejsca jak: Park Zdrojowy część francuska z parterami kwiatowymi, Park Zdrojowy część angielska ze stawami, Stare Miasto, krajobraz okolic Połczyna-Zdrój tzw. Szwajcaria Połczyńska, Rynek – Plac Wolności, ulica Grunwaldzka – deptak, okolice Borkowa i zalew na rzece Wogra oraz Plac Tysiąclecia. Ocena atrakcyjności poszczególnych miejsc dokonana została według pięciostopniowej skali Lickerta od 1 do 5, gdzie 1 to ocena najniższa, a 5 to ocena najwyższa. W celu porównania atrakcyjności poszczególnych miejsc stworzono ranking, za pomocą średniej oceny (im wyższa średnia ocena tym wyższa atrakcyjność danego miejsca). Na wstępie należy zauważyć, iż żadna z atrakcji zlokalizowanych w uzdrowisku Połczyn-Zdrój nie została oceniona poniżej średniej wynoszącej 2,50, co oznacza, że każde z ocenianych miejsc jest relatywnie atrakcyjne dla osób przebywających w uzdrowisku (atrakcyjność danego miejsca jest mniejsza lub większa). Spośród ocenianych miejsc i przestrzeni uzdrowiska Połczyn-Zdrój, respondenci zdecydowanie najwyżej ocenili okolice Borkowa i zalew na rzece Wogra. To miejsce uzyskało najwyższą średnią ocen – 3,84. Za równie atrakcyjne ankietowani uznali krajobrazy okolic Połczyna-Zdrój tzw. Szwajcaria Połczyńska – średnia ocena 3,77. Wysokie oceny w rankingu atrakcyjności poszczególnych miejsc uzyskały Park Zdrojowy część francuska z parterami kwiatowymi, ulica Grunwaldzka – deptak oraz Park Zdrojowy część angielska ze stawami. Średnia ocena tych miejsc wyniosła odpowiednio 3,66, 3,53 oraz 3,52. Na tle wysoko ocenionych, interesujących miejsc zdecydowanie odbiega atrakcyjność takich miejsc jak Plac Tysiąclecia oraz Stare Miasto. Wymienione miejsca uzyskały średnią oceną o blisko jeden stopień niższą niż najwyżej oceniane miejsce w Połczynie-Zdrój. Średnia ocena atrakcyjności Parku Tysiąclecia wyniosła 3,00. Zdecydowanie najniżej respondenci ocenili atrakcyjność Starego Miasta w Połczynie-Zdrój – średnia ocena 2,80.

Ocena atrakcyjności charakterystycznych miejsc, znajdujących się w Połczynie-Zdrój różni się w zależności od charakteru pobytu respondentów w uzdrowisku. Osoby na co dzień mieszkające lub pracujące w mieście oceniły atrakcyjność niemal każdego miejsca niżej niż osoby, które odwiedzają to miejsce w celach turystycznych lub zdrowotnych. Dla mieszkańców i osób pracujących w mieście najbardziej atrakcyjny jest Park Zdrojowy część francuska z parterami kwiatowymi oraz miejsca znajdujące się poza miastem tj. okolice Borkowa oraz tzw. Szwajcaria Połczyńska. W grupie kuracjuszy i turystów najwyżej oceniano atrakcyjność okolic Borkowa i zalewu na rzece Wogra. Park Zdrojowy – część francuska zajął w tej grupie dopiero czwarte miejsce. Jako atrakcyjniejsze oceniono Szwajcarię Połczyńską oraz Park Zdrojowy część angielską (Tab. 12).

Tab. 12. Atrakcyjność poszczególnych miejsc w Połczynie-Zdrój. (N=102, w %). Średnia ocena w skali od 1 do 5, gdzie 1 to ocena najniższa, a 5 to ocena najwyższa. Wyniki bez podziału oraz z podziałem na mieszkańców, pracujących w mieście oraz turystów i kuracjuszy. Źródło: autorzy.

Atrakcyjność poszczególnych miejsc w Połczynie-Zdrój	Średnia ocen wszystkich	Średnia ocen w grupie mieszkańców	Średnia ocen w grupie kuracjuszy i turystów
Okolice Borkowa i zalew na rzece Wogra	3.84	3.69	4.0
Krajobraz okolic Połczyna-Zdrój tzw. Szwajcaria Połczyńska	3.77	3.69	3.84
Park Zdrojowy część francuska z parterami kwiatowymi	3.66	3.69	3.63
Ulica Grunwaldzka – deptak	3.53	3.57	3.49
Park Zdrojowy część angielska ze stawami	3.52	3.33	3.71
Rynek – Plac Wolności	3.31	3.18	3.45
Plac Tysiąclecia	3.0	2.80	3.20
Stare Miasto	2.80	2.65	2.96

4.4. Ocena Parku Zdrojowego przez mieszkańców i kuracjuszy

4.4.1. Ocena elementów zagospodarowania Parku Zdrojowego

Ankietowani mieszkańcy miasta, osoby pracujące w mieście oraz turyści i kuracjusze poproszeni zostali o wskazanie tych elementów zagospodarowania Parku Zdrojowego, które najbardziej im się podobają. Respondentom przedstawiono listę 12 elementów znajdujących się w przestrzeni Parku Zdrojowego, z prośbą o wskazanie maksymalnie 3. W związku z możliwością wskazania większej liczby odpowiedzi, prezentowana suma jest większa niż 100,0%. Spośród ocenianych elementów zagospodarowania Parku Zdrojowego zdecydowanie najwięcej wskazań dotyczyło Pijalni „Joasia”, która podoba się 42,2% badanych respondentom. Drugim elementem, który podoba się respondentom jest wodospad – 36,3% wskazań. Na trzecim miejscu pod względem liczby odpowiedzi plasują się drzewa i krzewy znajdujące się w Parku Zdrojowym, które podobają się niemal co trzeciemu uczestnikowi badania – 32,4%. Inne obiekty, które są interesujące dla osób odwiedzających Park Zdrojowy w Połczynie-Zdrój to: dywanowe rabaty kwiatowe – 27,5% wskazań, stawy – 26,5% oraz szachy terenowe – 21,6% odpowiedzi (Tab. 13).

Zarówno mieszkańcom miasta i osobom pracującym w Połczynie-Zdrój oraz kuracjuszą i turystom najbardziej podoba się w parku Pijalnia „Joasia”. Do najbardziej atrakcyjnych dla obu grup należą także drzewa i krzewy, wodospad oraz dywanowe rabaty kwiatowe (Tab. 14).

Tab. 13. Ocena elementów zagospodarowania Parku Zdrojowego. (N=102, w%). Źródło: autorzy.

Elementy zagospodarowania parku które podobają się najbardziej	N	%
Pijalnia „Joasia”	43	42.2%
Wodospad	37	36.3%
Drzewa i krzewy	33	32.4%
Dywanowe rabaty kwiatowe	28	27.5%
Stawy	27	26.5%
Szachy terenowe	22	21.6%
Drewniane mostki na rzece	17	16.7%
Fontanny i wodotryski	16	15.7%
Amfiteatr	15	14.7%
Altany drewniane	12	11.8%
Tężnia solankowa	11	10.8%
Rabata – kalendarz kwiatowy	4	3.9%

Tab. 14. Atrakcyjność poszczególnych miejsc w Połczynie-Zdrój. (N=102, w %). Średnia ocena w skali od 1 do 5, gdzie 1 to ocena najniższa, a 5 to ocena najwyższa. Wyniki bez podziału oraz z podziałem na mieszkańców, pracujących w mieście oraz turystów i kuracjuszy. Źródło: autorzy.

Elementy zagospodarowania Parku Zdrojowego, które podobają się najbardziej	Mieszkańcy / pracujący		Kuracjusze / turyści	
	N	%	N	%
Pijalnia „Joasia”	21	41.2%	22	43.1%
Wodospad	21	41.2%	16	31.4%
Drzewa i krzewy	14	27.5%	19	37.3%
Dywanowe rabaty kwiatowe	12	23.5%	16	31.4%
Stawy	18	35.3%	9	17.6%
Szachy terenowe	8	15.7%	14	27.5%

Drewniane mostki na rzece	9	17.6%	8	15.7%
Fontanny i wodotryski	6	11.8%	10	19.6%
Amfiteatr	10	19.6%	5	9.8%
Altany drewniane	4	7.8%	8	15.7%
Tężnia solankowa	8	15.7%	3	5.9%
Rabata – kalendarz kwiatowy	2	3.9%	2	3.9%

4.4.2. Ocena cech Parku Zdrojowego

Kolejnym elementem podlegającym ocenie badanych były wybrane cechy Parku Zdrojowego takie jak: czystość, estetyka, program funkcjonalny i sezonowe atrakcje, bezpieczeństwo, komfort, rozplanowanie oraz cisza i spokój. Respondenci wskazywali, które z wymienionych aspektów są bardzo dobre i nie wymagają żadnych zmian oraz te elementy, które są złe i konieczne jest ich usprawnienie. Oceny poszczególnych cech Parku Zdrojowego dokonane przez badanych przebiegały według skali od *nie zgadzam się zdecydowanie* do *zgadzam się zdecydowanie*. W celu przejrzystej analizy rozkładu udzielonych odpowiedzi, wyniki postanowiono przedstawić za pomocą średniej oceny. Średnia ocena powstała poprzez przyporządkowanie odpowiedziom od *nie zgadzam się zdecydowanie* do *zgadzam się zdecydowanie*, wag liczbowych od 1 do 5. Dokonując analizy ocen wskazanych przez respondentów, należy zwrócić uwagę, iż żadna z analizowanych cech Parku Zdrojowego nie zbliżyła się do oceny maksymalnej – 5,00 co więcej, żadna z analizowanych cech nie uzyskała średniej powyżej 4,00. Takie dane oznaczają, że każdy z badanych aspektów związanych z funkcjonowaniem Parku Zdrojowego wymaga mniejszej lub większej poprawy lub uskutecznienia działań. Uwzględniając średnie oceny wynika, że poprawy wymaga ewidentnie czystość w Parku Zdrojowym. Ta cecha oceniona została zdecydowanie najniżej spośród pozostałych. Średnia ocena tego aspektu wyniosła 2,81. Nisko oceniono również program funkcjonalny i sezonowe atrakcje – średnia ocena 3,05. Wymienione cechy parku, zdaniem ankietowanych osób powinny zostać poprawione. Inaczej sytuacja prezentuje się w przypadku takich aspektów jak cisza i spokój czy też komfort przebywania w Parku Zdrojowym. Te cechy nie wymagają zdecydowanej interwencji w celu poprawy jakości. Respondenci dobrze ocenili również ciszę i spokój panujące w Parku Zdrojowym – średnia ocena 3,75. Średnia ocena komfortu wyniosła – 3,62. Wysoko oceniono także sposób rozplanowania Parku Zdrojowego – średnia ocena 3,44.

Ocena poszczególnych cech Parku Zdrojowego wymagających zmian różni się nieco w zależności od celu pobytu respondentów w uzdrowisku. Mieszkańcy najniżej ocenili takie cechy Parku Zdrojowego jak: Czystość (2,84) Program funkcjonalny i sezonowe atrakcje (2,86) Estetyka (3,18). Z kolei kuracjusze i turyści uważają, że elementy wymagające poprawy to przede wszystkim: Czystość (2,78), Program funkcjonalny i sezonowe atrakcje (3,24) oraz Bezpieczeństwo (3,37) (Tab. 15).

Tab. 15. Ocena cech Parku Zdrojowego. Średnia ocena w skali od 1 do 5, gdzie 1 to wymaga zmian, a 5 to nie wymaga zmian. Wyniki bez podziału oraz z podziałem na mieszkańców, pracujących w mieście oraz turystów i kuracjuszy. Źródło: autorzy.

Cechy Parku Zdrojowego	Średnia ocen	Średnia ocen w grupie mieszkańców	Średnia ocen w grupie kuracjuszy i turystów
Czystość	2.81	2.84	2.78
Estetyka	3.37	3.18	3.57
Program funkcjonalny i sezonowe atrakcje	3.05	2.86	3.24
Bezpieczeństwo	3.37	3.37	3.37
Komfort	3.62	3.33	3.71
Rozplanowanie	3.44	3.18	3.71
Cisza i spokój	3.75	3.67	3.82

4.4.3. Ocena elementów zagospodarowania Parku Zdrojowego

Ostatni z aspektów związany z zagospodarowaniem i przestrzenią Parku Zdrojowego, który oceniany był przez respondentów dotyczył wybranych elementów urządzenia Parku. Oceniane były takie elementy jak: oświetlenie, ławki, siedziska, kosze na śmieci, rabaty kwiatowe, zieleni, altany parkowe, oznakowanie i informacja, pergole oraz alejki i ścieżki. Uczestnicy badania wskazywali, które z poszczególnych elementów zagospodarowania parku są bardzo dobre i nie wymagają żadnych zmian. Ocena przebiegała według pięcio-stopniowej skali od *nie zgadzam się zdecydowanie* do *zgadzam się zdecydowanie*. W celu prezentacji wyników i porównania odpowiedzi, postanowiono przedstawić wyniki za pomocą średniej oceny. Średnia ocena powstała poprzez przypisanie odpowiedziom od *nie zgadzam się zdecydowanie* do *zgadzam się zdecydowanie*, wartości liczbowych od 1 do 5. Ogólnym wnioskiem jaki nasuwa się interpretując wyniki jest wysoka ocena wszystkich ocenianych elementów zagospodarowania Parku Zdrojowego. Każdy z ocenianych elementów uzyskał średnią ocenę powyżej 3,00. Zdecydowanie najwyżej respondenci ocenili: zieleni w Parku Zdrojowym – średnia ocena 4,17, alejki i ścieżki – 3,98 oraz rabaty kwiatowe – 3,96. Wymienione elementy znajdujące się w przestrzeni Parku Zdrojowego w najmniejszym stopniu wymagają zmiany. Z drugiej strony kilka elementów takich jak: pergole – średnia ocena 3,35, oznakowanie i informacja – 3,38 oraz ławki i siedziska – 3,40 mogłoby zostać poprawione, ulepszone.

Oceny elementów zagospodarowania Parku Zdrojowego różnią się w zależności od celu pobytu respondentów w uzdrowisku Połczyn-Zdrój. Mieszkańcy miasta oraz osoby pracujące w mieście regularnie przebywający w Połczynie-Zdrój niżej ocenili każdy z elementów Parku Zdrojowego. Według nich poprawy wymagają przede wszystkim takie elementy jak: Oświetlenie (3,00), Oznakowanie i informacja (3,18), Pergole (3,20), Ławki, siedziska (3,29). Osoby przebywające w uzdrowisku nieregularnie lub jednokrotnie (turyści, kuracjusze) za wymagające naprawy uznali takie elementy zagospodarowania Parku Zdrojowego w Połczynie-Zdrój jak: Pergole (3,51), Ławki, siedziska (3,51), Oznakowanie i informacja (3,59), Altany parkowe (3,59) (Tab. 16).

Tab. 16. Ocena elementów zagospodarowania Parku Zdrojowego. Średnia ocena w skali od 1 do 5, gdzie 1 to wymaga zmian, a 5 to nie wymaga zmian. Wyniki bez podziału oraz z podziałem na mieszkańców, pracujących w mieście oraz turystów i kuracjuszy. Źródło: autorzy.

Elementy zagospodarowania Parku Zdrojowego	Średnia ocen	Średnia ocen w grupie mieszkańców	Średnia ocen w grupie kuracjuszy i turystów
Zieleni	4.17	4.06	4.27
Rabaty kwiatowe	3.96	3.78	4.14
Alejki i ścieżki	3.98	3.86	4.10
Kosze na śmieci	3.60	3.39	3.80
Oświetlenie	3.54	3.00	3.61
Oznakowanie i informacja	3.38	3.18	3.59
Altany parkowe	3.55	3.51	3.59
Pergole	3.35	3.20	3.51
Ławki i siedziska	3.40	3.29	3.51

4.5. Diagnoza zagrożeń dla znaczenia Parku Zdrojowego

Przeprowadzone badanie rozpoznawalności przestrzeni uzdrowiska pozwala na zidentyfikowanie najbardziej rozpoznawalnych obiektów (budynków i elementów zagospodarowania) i zdiagnozowanie rozpoznawalności parku na tle innych obiektów. Wśród zidentyfikowanych obiektów znajdują się obiekty związane z funkcją kuracyjną oraz poza kuracyjną (miejską) (Tab. 17).

Tab. 17. Diagnoza rozpoznawalności parku na tle innych obiektów na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych. Źródło: autorzy

Najczęściej wskazywane obiekty	Obiekt na pocztówce	Budynek jako symbol	Element zagospodarowania jako symbol
Historyczne obiekty kuracyjne	Budynki sanatoryjne, część francuska Parku Zdrojowego, Pijalnia „Joasia”, część angielska Parku Zdrojowego	Pijalnia „Joasia”, sanatorium „Gryf”, amfiteatr zdrojowy	Fontanny i wodotryski w Parku Zdrojowym, rabaty kwiatowe w części francuskiej Parku Zdrojowego
Współczesne obiekty kuracyjne	-	-	-
Historyczne obiekty kuracyjne (miejskie)	-	Browar, Zamek rycerski	Rynek
Współczesne obiekty kuracyjne (miejskie)	Instalacja Parasolki na deptaku (ulica Grunwaldzka)	-	Instalacja Parasolki na deptaku (ulica Grunwaldzka), napis przestrzenny „Początek Zdrój”

Wszystkie obiekty o funkcji kuracyjnej są obiektami historycznymi i są częścią zagospodarowania parku lub są zlokalizowane w parku. Obiektów o funkcji poza kuracyjnej (miejskiej) jest mniej, ale wśród nich są obiekty nowe o bardzo silnej funkcji symbolicznej i wizerunkowej, promujące miejscowość jako atrakcyjną turystycznie. Obiektów współczesnych o funkcji kuracyjnej w tym zestawieniu nie ma. Nieliczne inwestycje które mogłyby być zakwalifikowane do tej kategorii jak tężenia solankowa w Parku Zdrojowym nie są tak dobrze rozpoznawalne i popularne. Wskazuje to, że w przyjętej strategii rozwoju miejscowości Park Zdrojowy i funkcja uzdrowiskowa nie są należycie chronione i eksponowana, ustępując funkcji turystycznej i nowym obiektom.

Atrakcyjność Parku Zdrojowego na tle innych obiektów i elementów mimo to jest duża. Cieszy się on rozpoznawalnością i znaczną atrakcyjnością, pomimo pewnego niedoinwestowania. Na ocenę atrakcyjności parku składają się jego cechy oryginalne (przyrodnicze i kulturowe) wynikające ze stopnia zachowania walorów historycznych oraz cechy nabyte (funkcjonalne, programowe i estetyczne) wynikające z aktualnego zarządzania i pielęgnacji. Na podstawie przeprowadzonych badań historycznych i oceny atrakcyjności w ramach badania opinii publicznej należy sądzić, że cechy oryginalne Parku Zdrojowego są w większości dobrze zachowane i to przede wszystkim one przyczyniają się do jego istotnego znaczenia społecznego. Wpływa na to wysoka ocena historycznych elementów, takich jak rabaty kwiatowe oraz dobry stan zachowania oryginalnej kompozycji i układu przestrzennego, które trwale związane są z wizerunkiem parku, jego specyfiką i genius loci. Cechy nabyte parku wynikające z aktualnego zarządzania i pielęgnacji wymagają poprawy, w szczególności czystość i sezonowe atrakcje (Tab. 18). Należy jednak zauważyć, że większym zagrożeniem dla znaczenia parku może być strategia promowania nowych obiektów poza kuracyjnych jako symboli Początku-Zdrój niż pewien niedostatek inwestycyjny.

Tab. 18. Diagnoza cech Parku Zdrojowego na podstawie wyników badań ankietowych, badań terenowych i historycznych. Źródło: autorzy

Cechy parku	Opis	Ocena
Kompozycja i styl	Czytelność i stan zachowania kompozycji, spójność stylowa	Dobrze zachowane (czytelna kompozycja z podziałem na część francuską i angielską)
Układ przestrzenny	Czytelność i stan zachowania oryginalnego układu, powiązania komunikacyjne i funkcjonalne z miastem	Dobrze zachowane (podział na dwie części, oryginalne granice w większości zachowane)
Charakterystyczne elementy historyczne	Fontanny i wodotryski, dywanowe rabaty kwiatowe w części francuskiej, Pijalnia „Joasia”	Dobrze zachowane

Roślinność	Bioróżnorodność, cenne gatunki drzew	Dobrze zachowane
Funkcjonalność	Podstawowe wyposażenie, ławki, altany, oświetlenie, alejki i ścieżki,	Wymagające poprawy zwłaszcza pod względem oznakowania i informacji oraz oświetlenia
Program	Zróżnicowanie oferty programowej, Sezonowe atrakcje	Wymagające poprawy zwłaszcza w zakresie sezonowych atrakcji oraz poprawy spójności oferty
Estetyka	Utrzymanie zieleni i rabat kwiatowych, forma i styl wyposażenia, czystość	Wymagające poprawy w zakresie czystości

5. DYSKUSJA

5.1. Rozpoznawalność przestrzeni uzdrowiska

W ostatnich latach uzdrowiska podlegają sukcesywnym przemianom, chcąc zyskać większe zainteresowanie zarówno kuracjuszy, ale też turystów kulturowych (Bernat 2020). Do wzrostu ich atrakcyjności mogą przyczyniać się prowadzone działania z zakresu rewitalizacji i rewaloryzacji. Inwestycje w poprawę przestrzeni publicznej w uzdrowisku podnoszą jakość całych miejscowości i gmin uzdrowiskowych i przyczyniają się do budowy wizerunku miejscowości uzdrowiskowej. Przekształcenia przestrzeni dokonywane w wielu z nich w oparciu o skutecznie pozyskane środki UE, dają podstawę dla dalszego rozwoju gospodarczego tych miejscowości (Wójcikowski 2015).

Połczyn-Zdrój nie jest wyjątkiem w tym kontekście. Dokonywane zmiany w przestrzeni miasta, podejmowane działania i realizowane inwestycje wskazują, że miasto zamierza zarówno zachować walory uzdrowiska oraz rozwijać się jako miejscowość turystyczna. Przyjęty kierunek rozwoju znajduje odzwierciedlenie w przeprowadzonych badaniach ankietowych. Połczyn-Zdrój jest kojarzony przede wszystkim z funkcją uzdrowiskową i obiektami, które się z nią łączą jak Park Zdrojowy. Obiekty związane z funkcją kuracyjną jak budynki sanatoryjne i cześć francuska Parku Zdrojowego są widziane jako swego rodzaju symbole miasta i wskazywane jako obiekty właściwie promujące kurort (np. na pocztówkach, broszurach). Budynkiem, który typowano jako symbol Połczyna-Zdroju okazała się znajdująca w Parku Zdrojowym Pijalnia „Joasia”. Jednak trzeba zauważyć, że miasto kojarzone jest silnie także z ulicą Grunwaldzką oraz umieszczoną nad nią instalacją parasolek, a także z Browarem i Zamkiem, które chętnie typowano jako budynek-symbol Połczyna-Zdroju, zwłaszcza przez osoby mieszkające i pracujące w mieście. Wśród elementów zagospodarowania instalacja parasolki nad ul. Grunwaldzką uznana została za symbol Połczyna-Zdroju. Słabsze nieco znaczenie w świadomości społecznej budynków sanatoryjnych oraz widoczne ścieranie się znaczenia obiektów o charakterze centrotwórczym dla miasta (Browar, Zamek, starówka) z obiektami kuracyjnymi może wskazywać na potrzebę weryfikacji dalszej wspólnej strategii rozwoju miasta i uzdrowiska. Konieczne jest przyjęcie czytelnej, spójnej i wspólnej strategii w zakresie kształtowania wizerunku miasteczka uzdrowiskowego, opartego na relacjach zrównoważonego rozwoju, w ramach którego strategia miasta i strategia uzdrowiska współdziałają na zasadach synergii.

Wyniki badań dotyczące rozpoznawalności parku na tle innych obiektów korespondują z badaniami wskazującymi, że rozwijająca się funkcja turystyczna może być zagrożeniem dla miejscowości uzdrowiskowych (Bernat 2020, Dryglas 2020). Niektórzy naukowcy bezkrytycznie wskazują na potrzebę ewolucji uzdrowisk w kierunku miejscowości turystycznych, poszerzania oferty programowej pod kątem klientów indywidualnych i komercyjnych i wyjścia poza usługi związane wyłącznie z uzdrowiskiem i leczeniem. Wskazywane jest to zarówno jako widocznie postępująca tendencja jak i pożądaný kierunek przemian, mający ożywić gospodarczo miejscowość (Królak 2021). W europejskich miejscowościach uzdrowiskowych (m.in. w Niemczech, Austrii, Czechach, Słowacji i na Węgrzech) tradycyjne pojęcie medycyny uzdrowiskowej coraz częściej zastępowane jest przez tzw. usługi wellness, spa, fitness i beauty (Dryglas 2020). Według Gondy-Soroczyńskiej (2012) [86] model uzdrowisk, oparty wyłącznie na leczeniu uzdrowiskowym wręcz nie odpowiada wymogom unijnym

i współczesnym oczekiwaniom gospodarki rynkowej. Miejscowości uzdrowiskowe w większości krajów europejskich utraciły, więc swój uzdrowiskowy charakter i ewoluowały w kierunku ośrodków spa (Dryglas 2020). Jak wskazuje Góra (2013) za tym trendem powinny podążać polskie uzdrowiska. Niestety takie podejście może skutkować całkowitym zatarciem, a nawet utratą specyfiki i *genius loci* miejscowości uzdrowiskowych. Dryglas (2020) słusznie zauważa, że polska turystyka uzdrowiskowa różni się od tej oferowanej w ramach turystyki wellness w większości krajów europejskich. Można ją uznać za unikalną i należy podkreślić jej wyjątkowość. Miasta uzdrowiskowe powinny wpisywać się w koncepcję *Cittaslow*, która promuje rozwój miasta skoncentrowany na lokalnej różnorodności, zbudowanej w oparciu o dziedzictwo historyczno-kulturowe oraz lokalne tradycje, przyciągające spokojnym tempem życia (Presenz, et al. 2015, Semmens & Freeman 2012).

Oznacza to, że należy chronić i wzmacniać funkcję uzdrowiskową Połczyna-Zdroju oraz zdecydowanie eksponować te obiekty i elementy, które są związane z funkcją kuracyjną miejscowości jak Park Zdrojowy i znajdujące się w nim obiekty sanatoryjne.

Parki uzdrowiskowe mają w tym kontekście ogromne znaczenie, ponieważ tradycyjnie pełniły w strukturze miejscowości uzdrowiskowej kluczową rolę przestrzenną i społeczną. Współcześnie ich znaczenie również nie powinno być niedoceniane, ponieważ jak zauważa Bernat (2017) [29] parki uzdrowiskowe są elementem krajobrazu o właściwościach terapeutycznych, posiadającym potencjał dla rozwoju turystyki zdrowotnej, zatem przyczyniają się do rozwoju miejscowości i podkreślania jej specyfiki.

5.2. Rozpoznawalność i atrakcyjność Parku Zdrojowego

Park Zdrojowy w Połczynie posiada walory przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe i historyczne, które predysponują go do pełnienia ważnej roli przestrzenno-społecznej. To jedyny park w mieście, powiązany komunikacyjnie i funkcjonalnie z przestrzenią miejską, mogący pełnić rolę serca uzdrowiska i całej miejscowości. Jego istotne znaczenie w świadomości społecznej potwierdzają przeprowadzone badania opinii publicznej. Fragmenty parku lub jego konkretne elementy zagospodarowania są często typowane jako symboliczne bądź warte umieszczenia na pocztówce. Wskazuje to, że Park Zdrojowy jest dziedzictwem kulturowym, którego unikatową wartość, pomimo niedoinwestowania dostrzegają zarówno mieszkańcy jak i kuracjusze i turyści. Brak właściwej pielęgnacji, wyposażenia zwłaszcza w kontekście potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych, przekłada się jednak na stosunkowo niskie oceny wytypowanych aspektów jego zagospodarowania.

Wyniki otrzymane obu grupach respondentów nie różnią się diametralnie, jednak można zauważyć że funkcja uzdrowiskowa i obiekty z nią związane są istotniejsze i lepiej oceniane przez kuracjuszy i turystów niż mieszkańców. Nie wydaje się to zaskakujące. Dla osób przyjezdnych szczególnie ważne są obiekty związane z ich kuracyjnym celem pobytu. Zatem to obiekty o funkcji uzdrowiskowej są dla nich bardziej rozpoznawalne i atrakcyjne.

Wyniki wskazują, że park posiada istotne znaczenie społeczno-przestrzenne, sygnalizując jednocześnie istnienie konkretnych zagrożeń dla jego znaczenia. Zidentyfikowane zagrożenia nie wynikają z zatarcia cech oryginalnych parku, które są dobrze zachowane. Więcej uwagi i troski wymagają cechy nabyte parku związane z jego bieżącą pielęgnacją i zagospodarowaniem. Poprawy wymagają w zasadzie wszystkie poddane ocenie aspekty i elementy, prócz zieleni. Należy dążyć do podniesienia walorów funkcjonalnych parku, jego modernizacji, ale przy jednoczesnej ochronie jego walorów kulturowych i przyrodniczych oraz unikaniu zacierania specyfiki parku zdrojowego. Istotne jest, aby unikać wprowadzania elementów i urządzeń obcych kulturowo i funkcjonalnie. Poważniejszym zagrożeniem dla znaczenia parku wydaje się jednak niedostateczne jego uwzględnienie w strategii rozwoju miejscowości oraz podporządkowanie funkcji kuracyjnej względem turystycznej. Świadczy o tym rosnące znaczenie nowych inwestycji o funkcjach nie związanych z funkcją uzdrowiskową, co może prowadzić w dalszej przyszłości do postępującej dewaluacji znaczenia parku i funkcji kuracyjnej.

Wyniki badań nie jest łatwo porównać z badaniami innych naukowców, ponieważ podobne badania nie były do tej pory przeprowadzone. Częściowo, wyniki dotyczące oceny parku korespondują z wynikami Szromka (2013) i Dorocki i Wantluch-Matla (2021), którzy wykazali, że w ocenie atrakcyjności uzdrowiska szczególnie istotna jest ocena czystości (szczególnie parku uzdrowiskowego) oraz terenów zielonych, co z jednej strony potwierdza znaczenie parku, a z drugiej pokazuje, że cechy nabyte parku wpływają na jego ocenę. Otrzymane jednak wyniki badań wskazują, że na znaczenie parku zdrojowego w świadomości społecznej nie wpływa tylko ocena atrakcyjności cech nabytych, wynikających z bieżącej pielęgnacji i zarządzania parku. Znaczenie mają też cechy oryginalne. W przypadku Parku Zdrojowego w Połczynie-Zdroju najbardziej znamienne jest jednak umiejscowienie parku na tle innych obiektów w świadomości społecznej. Jest to w dużej mierze efekt przyjętej przez miasto strategii.

5.3. Wytyczne dla wzmocnienia znaczenia parków zdrojowych

Rewitalizacja polega na stymulacji postaw gospodarczych i społecznych w oparciu o istniejące zasoby materialne i społeczne, a fundamentem projektu jest podkreślenie tożsamości miejsca, opartej przede wszystkim na lokalnym kontekście i historii (Leniartek 2015). Wymaga to uwzględnienia specyfiki zabytków, łączących zagadnienia historyczne, estetyczne, i techniczne z przyrodniczymi (Król 2021). Oznacza to konieczność kompleksowej i świadomie prowadzonej rewitalizacji, Parku Zdrojowego dzięki, której zostanie zachowana ciągłość kulturowa i historyczna oraz spójność społecznych i historycznych elementów.

Nie jest to jednak możliwe bez przyjęcia odpowiedniej strategii rozwoju całej miejscowości, która powinna uwzględniać priorytetowe znaczenie parku i funkcji uzdrowiskowej. W związku z tym zaleca się przyjęcie sformułowanych niżej wytycznych o charakterze ogólnym (1-2) i szczegółowym (3):

1. Wzmocnienie roli przestrzenno-społecznej parku zdrojowego wymaga przyjęcia jego walorów krajobrazowych i kulturowych (cechy oryginalne i nabyte) jako nadrzędnych dla ochrony genius locci i uzdrowiskowej specyfiki miasta oraz rozwijanie turystyki na zasadach zrównoważonego rozwoju, w ramach którego strategia miasta i strategia uzdrowiska współdziałają na zasadach synergii.
2. Wzmocnienie roli przestrzennej i społecznej parku zdrojowego wymaga nadania prymatu jego walorom krajobrazowym i kulturowym (pierwotnym i nabytym). Ma to kluczowe znaczenie dla ochrony ducha i tożsamości tego miejsca jako miejscowości uzdrowiskowej. Ponadto konieczny jest zrównoważony rozwój turystyki, tak aby strategia miasta i strategia uzdrowiska współdziałały synergicznie i harmonijnie.
3. W celu wzmocnienia roli przestrzennej i społecznej Parku Zdrojowego w Połczynie-Zdroju konieczne jest w szczególności:
 - przygotowanie studium historycznego stanowiącego podstawowe i rzetelne odniesienie do dziejów założycielskich uzdrowiska;
 - opracowanie wieloletniego planu naprawczego w oparciu o strukturalny, systemowy plan rewitalizacji parku, w tym wykonanie inwentaryzacji dendrologicznej i kompozycyjnej, które powinny być aktualizowane;
 - regularne, co 3 lata, przeprowadzanie audytu krajobrazowego, mającego na celu monitoring oraz dokonywanie korekt do planu nasadzeń i kierunków przekształceń terenu parku oraz jego strefy buforowej;
 - opracowanie planu sukcesywnego uzupełniania obu części parku o niezbędną infrastrukturę techniczną i komunikacyjną oraz małą architekturę w tym pawilony ogrodowe, platformy widokowe, schody terenowe, fontanny itp. z uwzględnieniem ich specyfiki i charakteru;
 - poprawienie estetyki obiektów sanatoryjnych i przyrodoleczniczych umiejscowionych na terenie parku oraz w jego najbliższym otoczeniu;

- unowocześnienie (modernizacja i przebudowa) istniejącego amfiteatru w Parku Zdrojowym, jako wiodącego elementu stymulującego i integrującego zarówno społeczność kuracjuszy, turystów jak i stałych mieszkańców miejscowości;
- prowadzenie i przechowywanie rodzaju „książki ogrodu”, która zawierałaby wszystkie informacje o stanie i prowadzonych pracach w parku;
- aktywizowanie strefy buforowej parku na terenach objętych planem uzdrowiska poprzez realizację systemu ciągów pieszo-rowerowych, poprawę dostępności przestrzeni, tworzenie powiązań widokowych eksponujących walory przyrodnicze i kulturowe uzdrowiska.

Powyższe wytyczne mają w dużej mierze charakter uniwersalny i mogą znaleźć zastosowanie w zarządzaniu i zagospodarowaniu wielu historycznych parków zdrojowych, prowadząc do osiągnięcia odpornych krajobrazów. Zarówno na właścicieli parku np. jednostkach samorządu terytorialnego jak i na instytucji zarządzającej uzdrowiskiem spoczywa obowiązek właściwego zarządzania i rewaloryzacji parku zdrojowego. Wymaga to opracowania stosownych dokumentów, planów i strategii rozwoju zarówno miejscowości jak i parku, które oparte na zasadach zrównoważonego rozwoju pozwolą na harmonijne i synergiczne współistnienie funkcji uzdrowskiej i turystycznej oraz należyte wyeksponowanie i ochronę walorów parku.

6. WNIOSKI

Przeprowadzone badania pozwoliły na: zidentyfikowanie najbardziej istotnych i charakterystycznych dla przestrzeni Połczyna-Zdroju obiektów, zweryfikowanie aktualnego znaczenia Parku Zdrojowego w świadomości społecznej i ocenienie jego atrakcyjności oraz wskazanie możliwości wzmocnienia roli przestrzenno-społecznej parku.

Park Zdrojowy w Połczynie-Zdroju pełniący historycznie rolę serca uzdrowiska, zachowuje nadal istotne znaczenie przestrzenno-społeczne. Wpływa na to jego położenie, powiązania komunikacyjne i funkcjonalne z miastem, znaczące walory historyczne, kulturowe, przyrodnicze i krajobrazowe, które dostrzegają zarówno mieszkańcy jak i kuracjusze i turyści. Jednak bez należytej ochrony walorów i specyfiki parku uzdrowskiego jego znaczenie będzie maleć. Należy sądzić, że w dalszej perspektywie brak należytej ochrony doprowadzi do dewaluacji znaczenia Parku Zdrojowego, co odbije się niekorzystnie na wizerunku całej miejscowości. Zacieranie specyfiki Parku Zdrojowego stanowiącego integralny element przestrzeni uzdrowiska, będzie równoznaczne ze znaczną utratą tożsamości miejscowości.

Przeprowadzone badanie różni się od tradycyjnych badań atrakcyjności przestrzeni. Podjęto próbę weryfikacji znaczenia parku, zakładając, że jest ona wypadkową pozycjonowania parku na tle innych obiektów w świadomości społecznej, co wiąże się z przyjętą przez miejscowość strategią oraz oceny atrakcyjności parku, wynikającą z określonych cech parku (pierwotnych i nabytych). Przyjęte podejście umożliwiło nie tylko dostrzeżenie najbardziej widocznych problemów dotyczących zagospodarowania, ale także tych bardziej złożonych, związanych ze strategią rozwoju miejscowości. Wskazane jest przeprowadzenie w przyszłości podobnych badań dla różnych miejscowości wycieczkowych i większych grup respondentów. Należy zbadać, czy w innych miejscowościach, podobnie jak w Połczynie-Zdroju, głównym problemem jest niedocenianie znaczenia parku w strategii rozwoju miejscowości, skutkujące brakiem jego właściwej ochrony i rewaloryzacji. Sformułowane pożądane działania dla Parku Zdrojowego w Połczynie-Zdroju mają na celu systemową ochronę i wzmocnienie jego znaczenia. Ich w dużej mierze uniwersalny charakter pozwala odnieść je do innych parków zdrojowych. Należy jednak podkreślić, że opracowanie rekomendacji dla wzmocnienia znaczenia parków uzdrowskich w innych lokalizacjach powinno być zawsze poprzedzone badaniami oceniającymi jego znaczenie i identyfikującymi zagrożenia.

BIBLIOGRAPHY

- Agarwal, S. (2002) Restructuring seaside tourism. The resort lifecycle. *Annals of Tourism Research*, 29(1), pp.25-55.
- Bal, W. (2009) *Specyfika krajobrazu kulturowego kurortów nadmorskich. Próba określenia tożsamości kulturowej regionu nadmorskiego w kontekście postępującej degradacji krajobrazu kulturowego kurortów nadmorskich na Pomorzu Zachodnim* [Specificity of the cultural landscape of seaside resorts. An attempt to define the cultural identity of the coastal region in the context of the progressive degradation of the cultural landscape of seaside resorts in Western Pomerania]. Szczecin: HOGBEN.
- Bal, W., & Czalczyńska-Podolska, M. (2020) The Stages of the Cultural Landscape Transformation of Seaside Resorts in Poland against the Background of the Evolving Nature of Tourism. *Land*, 9, 55. <https://doi.org/10.3390/land9020055>
- Bernat, S. (2017a) Potencjał parków uzdrowiskowych w Polsce dla rozwoju turystyki [Potential of spa parks in Poland for tourism development]. *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, 19(52), pp.37-44.
- Bernat, S. (2017b) Landscape value for tourism development in health resorts. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin–Polonia*, 2, pp.97-126, <http://doi.org/10.17951/b.2017.72.2.97-126>
- Bernat, S. (2020) Rewitalizacja jako czynnik zwiększenia atrakcyjności turystycznej miast uzdrowiskowych [Revitalization as a factor in increasing the tourist attractiveness of spa towns]. *Turystyka Kulturowa*, 5(116), pp.95-115.
- Bezak, S. (2018) *Połczyn Zdrój. Kurort z duszą. Przewodnik turystyczny*. Połczyn Zdrój: EKO-MAP.
- Blau, M. L., Panagopoulos, T. (2022) Designing Healing Destinations: A Practical Guide for Eco-Conscious Tourism Development. *Land*, 11, 1595, <https://doi.org/10.3390/land11091595>
- Boguszewska, K.L. (2019) Historical elements of garden architecture of the spa park in Nałęczów. *Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych*, 15(1), pp.7-15, <https://doi.org/10.35784/teka.1489>
- Butler, R.W. (1980) The Concept of the Tourism Area Cycle Evolution: Implications for Management of Resources. *The Canadian Geographers*, 24(1), pp.5-12.
- Butler, R.W. (2006) The Origins of the Tourism Area Life Cycle. In *The Tourism Area Life Cycle*. Vol. 1. Applications and Modifications. Vol. 2. Conceptual and Theoretical. Butler, R.W., Ed. Cleveland: Chanell View Publications,.
- Council of Europe. (2010) *European Route of Historic Thermal Towns* [online] Available online: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/european-route-of-historic-thermal-towns>, (Accessed: 05-05-2023).
- Cross, G. (2012) Saratoga Springs: from genteel spa to Disneyfied family resort. *Journal of Tourism History*, 4(1), pp.75-84, <https://doi.org/10.1080/1755182X.2012.671375>
- Diekmann, A., Smith, M., & Ceron, J.P. (2020) From welfare to wellness: European spas at the crossroads. In A., Diekmann, S., McCabe (Eds.), *Handbook of social tourism* (108-122). Cheltenham, Glos: Edward Elgar Publishing.
- Dorocki, S., Wantuch-Matla, D. (2021) The attractiveness of public spaces of selected Polish spa towns during the COVID-19 pandemic (2020-2021). In *Proceedings of the 37th International Business Information Management Association Conference (IBIMA)*, 30-31 May 2021, Cordoba, Spain: Innovation Management and information Technology impact on Global Economy in the Era of Pandemic. Soliman, Khalid S., Ed.; Information Management Association Conference, Cordoba 2021, pp.6931-6945.
- Dryglas, D. (2020) Wellness as a new direction of development of Polish spa resorts. *International Journal of Spa and Wellness*, 3(2-3), pp.69-81, <https://doi.org/10.1080/24721735.2020.1857207>
- Dyda, O. (2018) Zasada kontrastu w kształtowaniu atrakcyjności środowiska architektonicznego uzdrowiska (na przykładzie miasta partnerskiego Uniejowa, Truskawca) [The principle of contrast in shaping the attractiveness of the resort's architectural environment (on the example of Uniejów's partner city, Truskawca)]. *Biuletyn Uniejowski [Uniejów Bulletin]*, 7, pp.135–149, <https://doi.org/10.18778/2299-8403.07.09>
- Ewidencja Parków i Ogrodów, (1976). PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_32_EN.368214 [online]. Available online: <https://zabytek.pl/pl/obiekty/g-239968> (Accessed: 10-04-2023).

- Fabi, V., Vettori, M.P., Faroldi, E. (2021) Adaptive Reuse Practices and Sustainable Urban Development: Perspectives of Innovation for European Historic Spa Towns. *Sustainability*, 13, 5531, <https://doi.org/10.3390/su13105531>
- Gan, T., Zheng, J., Li, W., Li, J., & Shen, J. (2023) Health and Wellness Tourists' Motivation and Behavior Intention: The Role of Perceived Value. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 20, 4339, <https://doi.org/10.3390/ijerph20054339>
- Gancerz-Żebracka, J. (2012) Park zdrojowy w kompozycji miasta Iwonicz Zdrój [Spa park in the composition of the town of Iwonicz Zdrój]. *Technical Transactions*, 109(6-A), pp.291-298.
- Garczyński, T. (1971) *Połczyn Zdrój i okolice. Przewodnik turystyczny* [Połczyn Zdrój and surroundings. A tourist guide]. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Gargała-Polar, M., Pisarek, M., Lichołai, L., Farajewicz, M. (2018) Zagospodarowanie przestrzeni uzdrowiskowej Iwonicza-Zdroju w opinii turystów i kuracjuszy [Development of the spa space of Iwonicz-Zdrój in the opinion of tourists and patients]. *Topiarus. Studia Krajobrazowe*, 6, pp.73-79, <https://doi.org/10.15584/topiarus.2018.6.5>
- Gilbert, E. W. (1939) The growth of inland and seaside health resorts in England. *Scott. Geogr. Mag.*, 55, pp.16-35.
- Gonda-Soroczyńska, E. (2012) Model uzdrowiska a działalność turystyczno-rekreacyjna na przykładzie Baden bei Wien [Spa model and tourism and recreation activities on the example of Baden bei Wien]. *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich [Infrastructure and Ecology of Rural Areas]*, 2, pp.153-164.
- Góra, J. (2013) City SPA Miejska turystyka uzdrowiskowa i kierunki jej ewolucji w Polsce [Tourism and the Directions of its Evolution]. *Studia Ekonomiczne*, 147, pp.53-67.
- Karkoszka, K., & Szromek, A. R. (2014) Atrakcyjność uzdrowiska Szczawnica-Zdrój w ocenie kuracjuszy i turystów uzdrowiskowych [The attractiveness of spa Szczawnica-Zdrój in assessing of patients and spa tourists]. In A.R., Szromek (Ed.), *Rola uzdrowisk i przedsiębiorstw uzdrowiskowych w turystyce i w lecznictwie uzdrowiskowym* [The role of spas and spa businesses in tourism and spa treatment] (59-74). Proksenia.
- Królak, S. (2021) Turystyka uzdrowiskowa w Polsce – rozważania nad istotą, determinantami i przyszłością [Spa tourism in Poland - considerations on the essence, determinants and future]. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna [Regional Development and Regional Policy]*, 53, pp.125-146, <https://doi.org/10.14746/rpr.2021.53.09>
- Leniartek, M. K. (2015) Rewitalizacja parków zdrojowych zagrożeniem dla sfery materialnej i znaczeniowej miejscowości uzdrowiskowych na przykładzie uzdrowisk ziemi kłodzkiej [Revitalization of spa parks a threat to the material and meaningful sphere of spa towns on the example of spas of the Kłodzko region]. *Przestrzeń, Urbanistyka, Architektura*, 1, pp.73-89.
- Majdecka-Strzeżek, A. (2008) The characteristics of the spa parks in Poland. *Ann. Warsaw Univ. of Life Sc. – Horticulture and Landscape Architecture*, 29, pp.213-223.
- Majdecka-Strzeżek, A. (2012) Tereny parkowe w uzdrowiskach rejonu Gór Opawskich. Wybrane przykłady rewaloryzacji i rozwiązań współczesnych [Park areas in spas of the Opawskie Mountains. Selected examples of revaluation and contemporary solutions]. *Czasopismo Techniczne [Technical Transactions]*, 6-A(19), pp.199-211.
- Meller, M. (2019) The assessment of spatial changes in the size of the spa park in the Inowrocław spa town since the 19th century. *Technical Transactions*, 11, pp.85-100, <https://doi.org/10.4467/2353737XCT.19.117.11333>
- Minghetti, V., Furlan, M. C. (2006) From medical holidays to global wellness experiences: The new age of health tourism. In *Time shift, leisure and tourism*, K., Weiermair, H., Pechlaner, & Bieger, T. (Eds.) (pp. 155-164), Erich Schmidt Verlag.
- Mitkowska, A., & Siewniak M. (1998) *Tezaurusz sztuki ogrodowej [Thesaurus of garden art]*. Warszawa: Wydawnictwo Rytm.
- Pawlikowska-Piechotka, A. (2012). Turystyka i rekreacja w zabytkowych parkach uzdrowiskowych [Tourism and recreation in historic spa parks]. *Inżynieria Ekologiczna [Ecological Engineering]*, 30, pp.119-140.
- Pawlikowska-Piechotka, A., & Piechotka, M. (2014) Phenomenon of SPA town as a health resort and leisure destination. *Architecture Civil Engineering Environment*, 7(2), pp.23-32.

- Pencakowska, W. (1978) Zdrojowiska. Kształtowanie struktury przestrzennej w koncepcji zespołów rekreacyjnych [Health resorts. Shaping the spatial structure in the concept of recreational complexes]. *Architektura*, 3, 35.
- Pillmayer, M., Scherle, N., Pforr, Ch., Locher C., & Herntrei, M. (2021) Transformation processes in Germany's health resorts and spas – a three case analysis. *Annals of Leisure Research*, 24(3), pp.310-327, <http://doi.org/10.1080/11745398.2020.1765399>
- Połczyn-Zdrój. fotopolska.eu. Public domain. Połczyn-Zdrój dawniej Polzin, Bad Polzin. (Accessed: 05-05-2023)
- Presenza, A., Abbate, T., & Perano, M. (2015) The Cittaslow certification and its effects on sustainable tourism governance, Enlightening Tourism. *A Pathmaking Journal*, 5(1), pp.40-64, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2827705>
- Rada Miejska w Połczynie-Zdroju, (2019) *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy* [Study of Conditions and Directions of Spatial Development of the City and Municipality], Maszynopis.
- Ruszczyk, G. (2020) „Budowle służące zabawom przyjemnym a tem samem przy wodnej kuracji bardzo pożytecznym”. O drewnianych domach zdrojowych, teatrach i estradach w polskich uzdrowiskach w XIX i na początku XX wieku [„Buildings Serving Pleasant Pastime, thus a Useful Complement to Water Therapy”. On Wooden Spa Houses, Theatres, and Stages in Polish Resorts in the 19th and Early 20th Century]. *Biuletyn Historii Sztuki [Art History Bulletin]*, 82(4), pp.601–640, <https://doi.org/10.36744/bhs.697>
- Semmens, J.; Freeman, C. (2012) The Value of Cittaslow as an Approach to Local Sustainable Development. A New Zealand Perspective. *International Planning Studies* 17(4), pp.353-375, <https://doi.org/10.1080/13563475.2012.726851>
- Słonina, D., & Skomorowska, M. (2018) The Value of Spa Parks in the Modern Health Resorts: A Case Study of the Western and Central Sudetes Spa Towns. *Landscape Architecture*, 3, pp.20-37, <https://doi.org/10.30825/5.ak.157.2018.60.3>.
- Szromek, A. R. (2013) Cechy atrakcyjności polskich uzdrowisk [The attractiveness features of the polish spas]. *Zeszyty naukowe Politechniki Śląskiej: Seria Organizacja i Zarządzanie [Scientific Papers of Silesian University of Technology – Organization & Management Series]*, 64, pp.251-264.
- Szromek, A. R. (2014) Porównanie przestrzennej koncepcji rozwoju zdrojowiska W. Pencakowskiej i modelu ewolucji obszaru turystycznego R.W. Butlera [The spatial concept of spas development of W. Pencakowska and Tourism Area Life Cycle of R.W. Butler – similarities and differences of both evolutionary models]. *Journal of Tourism and Regional Development*, 1, pp.121-132.
- Szromek, A. R. (2021). The Role of Health Resort Enterprises in Health Prevention during the Epidemic Crisis Caused by COVID-19. *J. Open Innov. Technol. Mark. Complex.*, 7, 133, <https://doi.org/10.3390/joitmc7020133>
- Szromek, A. R., Hadzik, A., & Staszewska, J. (2010) Charakterystyka cech odróżniających kuracjuszy kontraktowych i komercyjnych na przykładzie uzdrowiska Wysowa. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej w Gliwicach: Seria Organizacja i Zarządzanie [Scientific Papers of Silesian University of Technology – Organization & Management Series]*, 54, pp.351- 361.
- Sztubecka, M., Maciejko, A., & Skiba, M. (2022) The Landscape of the Spa Parks Creation through Components Influencing Environmental Perception Using Multi-Criteria Analysis. *Sustainability*, 14, 5657, <https://doi.org/10.3390/su14095657>
- Szwichtenberg, A. (1988) *Połczyn Zdrój i okolice. Przewodnik turystyczny [Połczyn Zdrój and surroundings. A tourist guide]*. Warszawa: Sport i Turystyka.
- UNESCO. (2021) *The Great Spa Towns of Europe* [online]. Available online: <https://whc.unesco.org/en/list/1613> (Accessed: 01-06- 2023).
- Vassileva, S. (1996) Mineral water and spas in Bulgaria. *Clin Dermatol.*, 14(6), pp.601–605, [http://doi.org/10.1016/s0738081x\(96\)00090-9](http://doi.org/10.1016/s0738081x(96)00090-9)
- Walton, J. K. (2012) Health, sociability, politics and culture. Spas in history, spas and history: an overview. *Journal of Tourism History*. 4(1), pp.1-14, <https://doi.org/10.1080/1755182X.2012.671372>

- Wiktorowski, K. (2010) Model rewitalizacji miejscowości uzdrowiskowych na przykładzie Połczyna-Zdroju [Model of revitalization of spa towns on the example of Połczyn-Zdrój]. *Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin. Oeconomica*, 284(61), pp.167–182.
- Węclawowicz-Bilska, E. (1990) *Historyczne założenia zdrojowisk w kształtowaniu współczesnych ośrodków balneologicznych w Polsce* [Historical assumptions of spas in the formation of modern balneological centers in Poland]. Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.
- Wójcikowski, W. (2015) Zmiany w przestrzeni publicznej uzdrowisk polskich w związku z członkostwem w Unii Europejskiej - na przykładzie Małopolski [Changes in the public space of Polish spas in connection with membership in the European Union - on the example of Malopolska]. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 19(1), pp.53-67.

AUTHOR'S NOTE

Wojciech Bal is an associate professor in Department of Contemporary Architecture, Design Theory and Methodology at West Pomeranian University of Technology in Szczecin. He is an author and co-author of many publications about post-war architecture and urban design of Szczecin and Pomeranian region. He conducts the research on restoration of identity and revitalization of West Pomeranian seaside as well as tourism architecture development. He was the commissioner of West Pomeranian Governor for the West Pomeranian Voivodeship spatial management. He is the advisor for seaside districts' spatial management.

Magdalena Czałczyńska-Podolska is an associate professor in the Department of Contemporary Architecture, Design Theory and Methodology at West Pomeranian University of Technology in Szczecin. Her scientific and research interests are focused on the areas related to landscape studies: cultural landscape, public space, human friendly environment and children friendly city, coastal tourism development and tourism architecture. She is an author and co-author of many publications, including 2 books and more than 60 article published in peer-reviewed journals and monographs.

O AUTORZE

Wojciech Bal jest profesorem nadzwyczajnym w Katedrze Architektury Współczesnej, Teorii i Metodologii Projektowania Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie. Jest autorem i współautorem wielu publikacji dotyczących powojennej architektury i urbanistyki Szczecina i regionu pomorskiego. Prowadzi badania nad przywracaniem tożsamości i rewitalizacją zachodniopomorskiego wybrzeża oraz rozwojem architektury turystycznej. Pełnił funkcję pełnomocnika Wojewody Zachodniopomorskiego ds. zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego. Jest doradcą ds. zagospodarowania przestrzennego gmin nadmorskich.

Magdalena Czałczyńska-Podolska jest profesorem nadzwyczajnym w Katedrze Architektury Współczesnej, Teorii i Metodologii Projektowania Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie. Jej zainteresowania naukowe i badawcze koncentrują się na obszarach związanych ze studiami krajobrazowymi jak: krajobraz kulturowy, przestrzeń publiczna, środowisko przyjazne człowiekowi i miasto przyjazne dzieciom, rozwój turystyki nadmorskiej i architektura turystyczna. Jest autorką i współautorką wielu publikacji, w tym 2 książek i ponad 60 artykułów opublikowanych w recenzowanych czasopismach i monografiach.

Contact | Kontakt: wbal@zut.edu.pl; magdalena.czalczyńska-podolska@zut.edu.pl